

KAIS. KÖN. HOF

BIBLIOTHEK

55.030-B

Alt-

Alt-

55030-B.

43. Nn. 293.
A'

MAGYAROKNAK

CONSTÁNTZINÁPOLI TÁBOROZÁSOK

Z O L T Á N

FEJEDELEM ALATT.

EGY

VERSEZETBEN LEIRATTATOTT

S Z É P J Á N O S

A L T A L.

P E S T E N,

Trattner János Tamás betűivel 1821.

— — Árpádot, 's Hunyadit forgasd az eszedbe,
Légy Magyar, és mint ők légy a' Márs' embere — Győzől.

CSOKONAI.

Árpád Herczegnek gyászos temetése után lett
Zulta nevű fija Herczeggé. Míg nőne, 's megérnék
Mind esze, mind a' teste, 's tekintete: míglén az
ország'

Sullyós kormányt elbírná válla: ez három
Nagy bajnokra, Lehelre, Botond', és Bulcsura
bizták

Mind az egész Ország', mind Zultán' gondvise-
lését

A' Magyarok. Nem volt náloknál senki vitézebb.
Élt vala még Árpád, hogy ezek' fejeikre boros-
tyán

Ágak tűzettek. Német, Bolgár, Olasz ország,
Horváth, Morva, Oláh, népes Thuringia, Tótság,
Hódultak felemelt kardjoknak, Pápia égett:
Elpusztult Bâsel, Szaxónia, Svévia romlott:
Frantzia, és szomszéd Alsátzia szenvedé tőlök:
Metz, Clermont, Vesoul megtölték a' Magyar er-
szényt.

Áttila' nyomdokain járván, oda értek, hol ő volt,
Sháromszor, négyszer prédáltak, hol Áttila egy-
szer,

Még magok e' Népek sem vélték, el sem is hitték,
Hogy feldúlja Magyar, 's pusztítsa hazájokat:
ámbar

Mennyei sűgásból megjövendölte előre
Esztendővel előbb Váboráda Apátja: gyakorta,
Eljönnek, mondván, a' Hunnok, rablani fognak
Bennünket, jaj! titeket, engem is éles hegyével
Kések meggyilkol: készüljetek ellenek állni,
Senki sem hitt, mély kár! a' gyenge szűzetske
szavának.

Ugy tetszik minden nagy kárra, veszélyre jutandó
Nemzet megfásúl, 's tompúl: nehogy érezhesse
gonosznak

Mérgét, ötet melly érendi, 's kerülje fulánkját.
Illy sok városokat dúltak Szerzőji Hazánknek!
Illy sok vért ontottak, hogy állandós legyen a' mi
Honnyunk! A' katonák első vezetője Botond volt.

Minthogy feldúlták már a' napnyúgoti kintset,
A' hadi dücs, 's jó hír búzdítván lelköket, és más
Vagy tudomány, vagy mesterség mulatni sokáig
Otthon nem kisztvén őket viadalra siettek.

Búlsu tehát gyűlést hirdet: nagy számmal azonnal
Eljött a' hívott nép. Merre, 's hová vegye útját,
Hol nem volna haszon nélkül vért ontani? kérdés
Tamadt: Délre, kiáltozták mindnyájan, erőnket
Fordítsuk. Bolgár, Görög, és az Olasz Magya-
roknak

Hallatlan bátorságát hirdesse: ha győzünk
Új Rómát nyerjük; nincs kétség benne: találunk
Ott sok aranyt. Onnét eleink, a' Hunnusok: onnét
A' hadakat szerető Ávárok sokszor ezer font
Sárga aranyt terhes kotsikon vontattak el; itt van,
Itt az arany kónak csillámló gyapja; vitézlő
Jázon Holchisból mellyet ki hozott vala hajdan.
E' kintset, Magyarok, jertek, vájjuk ki Gö-
rögnek

Markából. Jázont képezze Botond: de Botondot
Hadba kövesse sereg. Gyűlés így végezi 's tetszik.

Már a' gyűlésnek végzése szerint szedi, 's
gyűjti

A' görög armádát (mert így nevezé maga a' Fő
Fő Kapitány); már nyoltzvan ezer katonák, noha
önként,

Tódúltak zászlója alá, nyereségnek örülven.

A' kiket ő három részekre felosztá azonnal.

Egyet biz két testvérekre Kadúsa' 's Zuárdra
Másikat a' kürtös Lehel, és gyors Bulcsunak adta.
Harmadikat maga Zultánnal kívánta vezetni.

A' kis Zultánnak kalauzza Botond, 's feje a' nagy
Hadnak előlátván, hogy melly szükséges hajónak
A' jó szél olly hasznos örök név, 's hírnek örülő

Bajnoknak tudomány, 's bölts elme: keressetek,
ugy mond,

Eggy Böltsset, ki szokásaikat, vagy nyelvöket
értse

A' meg győzendő népeknek. — Mint néha Lukullus,
Scipio, Nagy Sándor sok böltsket hadba ma-
gokkal

Vittek, tudván, hogy mindég vān haszonra ta-
nultság:

Ugy vala ő nekik szükséges az illy kitanult fő.
Kit vegyenek? kételkednek; mert senki magok
köz

Nem volt arra való. Ezt látván Bojta elő állt:
Fő Hapitány, mondá, elmúlt esztendeje, hogy
sok

Főglyokata' tenger mellől hoztunk: ezek olyan
Forma beszédekkel mulatják mi Magyarinkat,
Mellyeket hallgatván bāmúlnak; ha tetszik, e-
zekből

Válasszunk. Ezután választata Bongomil: útból
Hogy Patarenus volt, meglátszott. Akkor ezeknek
Volt keletők; nem is ok nélkül; mert ugy meg-
haladták

Többi tanítókat tudománnyal (*); mint ezek észel
Többi tanulókat: méltán hát udvarok őket,
Mint bölts embereket, tisztelték, míg az hit ellen
Fel nem támadtak, 's veszedelmes pártot ütöttek.

Már a' rendbe szedett armáda Botondal el-
indúl

Rettenetes zajjal, mint nyáron zápor esővel
Egybe kevert fagyalt jég még messze lebegvén
A' főlhőkben, ijeszt zúgással, mellyre szegénység
Öszve csapott kézzel jajgat: mindgyárt oda lesz-
nek

Szép mezeink, hegyeink, gabonáink! nem de ke-
serves

Állapot! Ugy tódúl ez az új sereg, ugy rohan:
ájúl

A' másik fél, kapdoz, haboz: most égre tekínget

Most a' föld színen segedelmet az emberek által
Nyilakban keres. O de mikép meg változik a' sors!
Melly hamar elfordúl jobbról rosszabbra mo-
solygó

Szine. Alig két nap mennek vala ; már is előtök
Allnak , Bolgárok , 's Paczináknak fegyverök által
Moldvából üzött Magyarok , kik sirva beszéltek :
Jaj kedves vérünk , míg ti napnyúgoti prédát
Gyűjtétek , rajtunk írgy szomszédok ütöttek.
Elvették javaink' , kintsünket , gyermekeinket
Ölték , vagdalták , imé melly inségre jutottunk.
Most hallag (mert hátra maradt) vezetők is , ha
még él

A' nyomorult Eleud , ki magát mentette vasával
A' Bolgárok' körmeiből : ámbár öreg , és ősz :
Mégis az illatozó laurustól tar feje zöldül.

Ez vala Lébediás a' Moldvai egy Magyar osz-
tály'

Fő Kapitánya , kit a' Kázároknak Fejedelmök
Herczeggé kívánt tétetni , hogy ő feje lenne
A' maga Nemzetjének : azért elnyerte leányát
A' Kázár Kámnak , kinek Edmene volt neve ; ezt is
El ragadák a' Bolgárok , 's Görögöknek eladták.
Már Eleud maga is kárát számlálta Botondnak.
Ez mihelyest érté , hogy mind Glád Bundinyi
Hertzeg ,

Mind a' Bolgárok dúlták a' Moldvai táborn :
Jól vagyon , ugymond , útankban majd vissza
adandjuk

A' költsönt , ha szerentse segít , csak rajta Ha-
dúsa ,

Rajta Zuárd , Gládnak faluit kiüritni siessünk.
Bojta legyen pajtas ; jutalom leszsz' győzödelem-
hez

Ilendő egy egy tornyos vár. Mennek ; elérnek.
A' Temesig. Míg itt zsákmánylanak a' vizen innen ,
Addig más részről a' szomszéd népeket öszve
Gyűjteti , és szaporán felfegyverkezteti Gládos.

Illy móddal küldötte Botond katonáit előre ;
És maga a' hadról Eleuddal tarta tanácsot ,
És a' többi vitézekkel. Bolgárnak hatalmát ,

**Fegyvereit, seregét, rendes fortélyait harcban
Emlegetik. Jut ezekbe vizek' sokasága, he-
gyeknek**

**Rémitő nagysága, kapuk szűk volta, homályos
Völgyek' keskenysége: Dunán kell úszni sereg-
nek,**

**A' Dráván, Sáván, Jantrán, Vidon által evezni,
Hebrus', Onost kóstolni; ködös Balkánnak ha-
vadzó**

**Bérczét, a' széles Rhodopének meszaze fejrő
Tsuttsát hágni, csudálni, vagy a' főlhőkbe felérő
Pángéus követes tetejét mutogatni Magyaroknak.
Fontolván ezeket, jó leszsz' folytatni, de lassan
Mondák, a' kezdett utat. Terhes dolog, a' melly
Szül dücsöt, és nagy becst. Míg jönne Kadúsa',
's Zuárdtól**

Hir, addig, úgy végezték, hogy késni lehetne.

**Itt most elsőben szollittata Bongomil: honnét
Erkeze? most kiuralkodik ott? és melly jeles
ország,**

**Mellyben hazája vagyon? Ma, felelt, Rágúza ha-
zámnak**

**A' neve, régen volt Epidaurus. Még mais itt áll
Oszlopa Cadmusnak, kinek a' felesége magával
Egygyütt Rigyóvá itt vált; a' tengeri sós lé
E' kösziklás vár falait mosogatja; Király nints:
A' község Ur benne: különbben sorsa virágzó.
Dolgozik itt minden lakos; itt nints semmi ne-
gedség,**

**Hiv, 's igaz a' szomszédokhoz Rágúzai polgár
Igy bece, 's gazdagsága vagyon, 's a' városa
tartós.**

**Ó melly sok százszor Magyaroknak az őseit áldja
Rausium, mivel a' rabló Áváresék őket
Nemdülták: ámbár minden szomszédok elégték:
Ellenben most is morgó panaszokra fakadnak.
Mert hogy méltatlanul Epidaurust tüzzel cmész-
ték**

**A' Gepidák. Ezeket mondá vala Bongomil: ismét
Hogy követek későn érkeznék tábori hírrel,
Mint töprenkednek; látván, javasolni merészli:**

Állittatnának fel posták, mint Olaszoknál,
Mellyek Bolgártól, 's Görögöktől gyorsan az új
hírt
Terjeszszék Magyar Országban, 's tudtára vi-
téztség
Vagy szükség, ha mi kell, otthon nemzetnek
adassék.

Bojta azomban ezer foglyokkal vissza sereg-
hez
Térvén, mint járt mind maga Glád, mind társai,
hírét
Hozta. Zuárd, úgy mond, mondotta: Hadúsa
öcsém! menj
A' vizen által alább, fortélyt nehogy észre ve-
hessék
Marczona Glád' Ádáz Katonái, zavarj meg,
ijeszd meg
A' frigyben biztós sereget: meg támadom én is
Oldal félt ugyan akkor-azont. Bátyjának az öccse
Szót fogadott. El ment. Véletlen, kard ki, ki-
áltják

'S szabdalták az Oláh, és Bolgár nemzetet: hátul
A' fél táborral, mint polyvát, szórta Zuárdus
Ellenek a' tollas nyíllak' vasas horgait. Esnek,
Dülnek az öszve szorúlt hadi rendek' bajnoki,
szinte

Ugy, valamint arató vas után a' földre ledülő
Rozsnak, búzának kévéji: ki merre szaladhat,
Fut; maga is Gládus Heve várba rekesztí magát,
hol

Környül vétetvén fogadá, Magyarokhoz hogy hív
leszsz.

Vígasság, 's nagy öröm követé a' győződc-
lemnek

Elterjedt hírét: mellyet kedveltek azért is
Jóbban; mert még most készültek sokkal ha-
talmasb

Ellenségre, ki Bolgárok fejedelme; 's nevének
Ritka dicsőséget szerzett vala virtusa által
Lándomir ez Simeon vala, a' ki Királyi tronust, és
Egy Császár' székét fel dönté. Servia elsőt

Látta, mikor Pálnak koronáját vonta fejeéről
 Másodikat később szemlélte Bizántiom, a' hol
 Császárnak Simeont Bolgár armada kiáltá
 Ettől tartottak Magyarok. Kellettek ez ellen
 A' katonák. Most Bulesu, Kadúsa, Zuárd, Le-
 hel, és a'

Fő vezető (*), Bolgár ellen mind öszve fogódz-
 ván

Indúlnak. Zoltán Eleuddal vissza lovaglott.

Hogy Cadmus kigyóvá vált, mondotta Bo-
 tondnak

Bongomil: ezt az azolta feledni, 's kiverni eszé-
 ből

Nem tudván; van idő most hallani, rajta! be-
 széld el

Bongomil: így sürgette Botond, mit véthete
 Cadmus?

Hadd hallam Cadmus' történetit, hol, ki, mi-
 kép volt?

Innét így kezdette beszélni Botondnak az utban:

Ágenor, egy Sídóni Király, Cadmusnak az
 atyja

Volt. Hogy erőszakosan kedvelt Európa leányát

Jupiter elragadá, bátyját küldötte keresni.

Mennj, fíjam, úgy mondotta, keresd hugodat,
 ne is áll meg

Mindaddig, 's magadat, jobb leszsz, ne mutas-
 sad előttem,

Míg haza nem tércnd kedvelt hugod; ennek okáért,

Merre, 's hová mennjen, forgatja szegényke ma-
 gában;

Ámbár nagy részét megjárta, világnak, hiában

Févelygett ide, és oda: nem láthatta szerelmes

Festvérét. Kérdé Phaebus' bálványa' tanácsát:

Melly földön fáradt inait nyugtassa meg. Ennek

A' szava volt: Hogy míg ökröt szemlélné, keresne

Lakni helyet, mikor azt meg látja, hazája le-
 end ott.

Ott építtsen várt. Ugy történt. Általa épült

*) Botond:

E' képen Thebe, fő város vad Béotziában.
Volt közel egy forrás, melly híres tiszta vizéről
E' mellett sűrű fákkal sok féle füvekkel
Bé nőtt mély barlang, mellyben rejtőzkede egy

nagy
Pertelmes, 's mérges kígyó, melly csipte, 's meg-
ölte

Cadmusnak vizekért küldött szolgálait: ez okból
Ő is rajta ütött, 's meggyőzven száz darabokra
Vágta, 's kiszedte hegyes fogait, mint szokta
tavaszkor

Hinteni a' magokat kertész a' földbe, úgy ő is
Szélyel szórta, 's vitéz katonák, o melly csuda,
váltok

A' szórt csontokból; de kik egy mást csak nem
azonnal

Mind meg emésztették nyilakkal, 's kardal: őt
élt meg

Már a' hét kaputól fénylő Thebe kész vala: a' vár
Állott, és boldognak (ha ember halála előtt az
Volna) magát Cadmus tartotta: de szerentse, mi-
képen

Másokat, úgy Cadmust is meg jádszotta. Először
Erdőket vadakért járó onokája Diánát

Akteon, hogy véletlenül meg látta: azonnal
Emberi formáját, nem eszét elvesztve sokáig
Elő szarvassá változtata. A' kire tüstént

A' maga sok vislái reá esvén megharapták
Marták, szaggatták. Melly fájdalom! Ino leányát

Juno is üldözvén az egész házat kiakarta
Irtani Cadmusnak. Mellyet végezni szeretvén,
Áthámást, férjét Inónak, tette bolondá.

A' ki midőn megtévelyodott, fel fogta Learchus
Hisedjét, 's valamint fontos követ hajtani szok-
tak

Meszsze parittyával, nem különben nagy erővel
Csóválván hajtotta kemény kőszálhoz: az édes
Annya hasonlóképen ezen történetre futván
A' tengerbe ugrik kisebb Melicerta fijával.

Szép Thebe várában nem telhete kedve sokáig
A' bús Cadmusnak: feltett szándéka, hogy el-
megy

Más országba lakásra : talán kedvezni szeretne
Fog valahol jobban neki. Indul , 's Illiricumba
Erkeze társával ; de hogy itt is sorsa kevéssel
Jóbbult ; egyszer öreg felesége, még ő maga egy

Bor mellett ülven , a' férj gondolkodik , 's így szól :
Valljon , ama' kígyót , melyet régente levágtam ,
Nem valamely kegyes Istenség tiltá e' megölni ?
O ha ez úgy van , 's igaz : vétertem , bár legyen én is
Hígyó ; ezt monda , 's változtak tagjai tüstént ,
Nyúlott , vékonyodott , tarkult a' bőre , nem állott.
Hermione , nézd , nézd ! többet nem szólhata ,
némult :

Nyelve hasadt , mint szél , sűvöltött. Tár-
sa leg ottan :
Jaj mi leszel Cadmus ! nints lábod , nints kezéd ;
o bár

Engem is illyenné tennének az istenek. Ugy lett.
Egy pár ártatlan Sárkány mászkálnak alá 's fel.
Útóján egynagy köszirt üregébe be bujnak.

Megtudván Gládnak szaladását , 's elfogatását ,
Már sürgetni Botond kezdé katonáit az útra.
Minthogy más ellenségtől , Bolgárokon innen ,
Tartani nem lehetett. Mert épen Servia ország
Akkor pusztult el Bolgár Simeon fortélyai által.
Nem sokból álló , mint történt , megmagyarázom :
Servia' Hertzegjét , mert fegyvert ellene rántott ,
Pált uraságából Simeon le tetette ; helyébe ,
Is székebe Tseeszlav ült , Hlonimer' fija. Ennek
A' nép (mint bévette szokás) hódulni akarván ,
Semmi ravaszságot nem vélvén , össze sereglett.
A' Bolgár Uraság , ámbár így rendeli , még is
Tseeszlavot , és a' főbb urakat mind vasra verette ,
Is onnét őket Bolgár fogságba vitette ,
Tint Nabuchadnezzár hajdon Babilonba vitette
Zrael' népét : így lett barlangja vadaknak
Servia — Végszendrő , Rudnik , Belegráve , Pa-
lanka

Ugytelnek bátor Magyarokkal. Bojti is erre ,
erre Kadúsa , 's Zuárd nyargálnak pej paripákon
s Glád' földjéről katonáikat erre vezérlik.

Minthogy az erdőknek sokasága okozta helyeknek
Szűk létét, rendelte Botond, hogy táborozásra
Térne egész armáda rigók' mezejére, hol osztán
Hunyadi Jánosnak volt nagy baja durva Törökkel.
Itt gyakoroltattak négy hétig: itt hadi rendben
Állani, itt kardot forgatni, lovaglani, pályát
Futni, az új katonák Bolgárt kergetni tanultak.
Mustrát tartottak, vizgálták, merre lehessen
A' nagy táborral bátrabban előre nyomulni.
Hüldöttek vizgálódósok kémeket innét,
Söt magok is majd ez, majd más helyt nézni me-
nének

A' tiszték. Megnézte Botond a' pusztá Naiszszust,
Justin' és a' Justinian két pásztori ágyból
Nemzett, 's lett Császároknak palotáikat; ékes
Épületeiket, szép kertjeiket. De felettébb
Nagy kár, hogy lakosit szomszédja ragadta csa-
lárdúl

Mint barmok' nyáját a' tolvaj orozva elhajtja,
E'kép szólla Botond, és kérdi tovább, ki, 's mi
volna hát

Czifra Giusztandil vagyszépítője, vagy első
Építője? Felelt (mert itt vala) Bongomil ilyen
Formán: O nagy bajnok! ezen várost felemelte
A' porból Nagy Justinianus. Ez az ki alászált
Róma' dicsőségét, erejét, országa' határit,
Ismét megszerzé. Ez bölte törvényei által
Majd csak nem minden várost kormányoz. Ez által
Boldog lett ez előtt legtagosb' része világnak:
Monda sokat győztös nagy Justinianus' hadáról,
Gotthust, és Szerecsent, Persát a' Vandalusokkal
Egygyütt mint győzhette meg, hosszan előtte
beszélvén

Bongomil. Ellenben mennél közelíteni jobban
Látta Botond' seregét a' gondos Landomir, annál
Inkább (mint szükség vala) készítette vitézit,
Pegyvert fogj, parantsolván polgárinak; a' kik
Arra valók voltak, 's kisztvén felkelni hazáért.
O Bolgár Nemzet, tudd még most válik el, ugy
mond,
Bátor e' vagy félénkszíved, katonának e', vagy nem

Termettél : kintsed , marháid , gyermekid, házod,
Elvesznek , Magyaré lesznek , meg nem marad
élted :

Élted ha meg marad is , rab léssesz , 's szolga Ma-
gyarnál :

Most ha nem állsz ellent bátran veszedelmes erő-
nek ,

Hész a' Bolgárság fegyver' ragadásra kitsintől
Fogva nagyig. Nem elég Simeonnak : Az emberi
virtus,

Ugy mond , gyarló , míg nintsen neki gyámola
égből.

Böjtöt azért hirdet , mondván : Harmadnapi böjtöt
Fartsunk , hogy menybéli erő oltalma vitézlő
Rendünknek legyen. Így várták készre Botondot.

Eljött már az idő , mellyben közelíteni kellett
Zoltán' népének mérges viadalnak helyéhez.

Fúja Lehel kürtjét az elindulásra ; előre
Síposok , énekesek futnak. Már messze haladnak ,
Ballagnak , csendes lépéssel. Azomban az utban
Hörnyül nézegetik már is szemeikkel , ha látnak
Bolgár jószágot , ragadó körmökbe szorítják.
Mint vizsgálódnak menvén hallgatva vadászok :
Most ezek is szélyel nézven mindenre fülelnek.
Már mutogatja magát tornyos bástyája Vidinnek
Hátra marad Klissura , Zeleзна , Gradiste : de
el nem

Érik Nighebolit. Megtámadtatnak. Először
A' titkos barlangokból fák , 'a bokrok homályos
Agaikon rakatott fészkekből , a' meghasított
Röszalók belső gyomrából rezzegetéssel
Lármával fellázasztják a' menykővet hordó
Nagy sasokat , mellyek mint felhő el lepik égő
Napnak tündöklő sugarjait. Éjeli vakság
A' Napnak fényét váltotta fel. Hát ezek ellen
Mint védelmezzék magokat , ki találna tanácsot ?
Rezdettek vala már tanakodni : szerentse segített
Rajtok : mert csak hamar támadt egy zápor esővel
iszonyatos szélvész , sasokat melly vagy leseperte
Földre , vagy udvas fák üregébe repülni kiterjedt
Szárnyakkal kistté. E' bajtól megmenekedvén

Nem már a' szárnyas néppel küszködni: de izmos
Ellenség' dárdás seregével szállani szembe
Hell vala. Végre Botond seregét részekre fel-
osztja

Újra vezéri között, 's tudván közelíteni azt az
Órát, a' mellyben kezdődik el ütközet, a' melly
Nagy vérontásban (lehetett képzelni), veszejtsen
Nyerjen akárki, kerül, így szállította vitézit:
Nagy lelkű Magyarok, ti drága vitézi hazánknak!
Itt van az ellenség: veszedelmesebb nem vala ennél;
Minden meg győzött népeknél sokkal erősebb.
Most kell törni jeget: most kell készíteni utat,
Mellyen előre Bizantziumig lovagolni lehessen.
Mint lehet ez pedig hartz nélkül? hát rajta vi-
tézek,

Mennjetek, e' végső akadályon is essetek által.
Győzödelem, jutalom, dits, jó név holtig, ha
nyertek,

Töletek el nem vész' soha is. Majd kints is elég
leszsz.

E' mondásra Lehel kürtjét meg fújta, jelentvén,
Hogy Bolgárságot lepnék meg. Bultau leg első
Tett próbát. Hardal vág ő: vágottatik ő is
Nyilakkal katonái lönek. Bolgár is azokkal,
Meg nem rettenvén. Így történt Bojta, 's Zuárdal
Megtámadták ők: megtámadtattanak ők is.

Látta Botond, mint kő fal, az ellensége nem
enged,

Régi szokást, ha talán használna, elő veszi,
mindég

Azt tartván elméjében, mint vesztne kevessebb
Embereket: szaladást tett, melly hasznos e-
gyébkor

Volt: ez is (a' Bolgár olly gondos vala) haszta-
lan eszköz

Lett diadalmaskodni; tehát elvégzi magában,
Minden részekről nyíllal sürgetni, 's kirántott
Hardokkal vagdalni Királytól ellene rendelt
Bajnokokat. Mind egy vala nekik: győzni, vagy
halni,

Feltett szándékjok: bátor már húsz ezer ember

A' Bolgár részről oda lett, nyíl által elhulván.
Vér patakok folytak; nyugvásra Botond adatott
jelt;

Attila mint hartzolt hajdan, mikor Étius állott
Ármadája előtt, nem tudván nyertes e', vagy nem:
Mondják, nem sokkal volt jobban sorsa Botond-
nak.

A' ki hogy a' fáradt hadi nép megnyugoda, mind-
gyárt

Új viadalra, ne késnének, biztatta vitézit.

Még is előbb Bojtát (mint tolmáts, Bongomil el-
ment

Véle) Hirályhoz béküldötte, 's üzente: ha meg
nem

Békéll, és szabadon katonáit városin által

Menni nem engedné, nagy vérontást fog okozni.

Elmentek: kiket is Simeon beereszte magához.

Bongomil elmondotta Botond' feltételit. Ezt jól

Megnézvén Simeon: voltál, kérdezte, barátom,

'Trácia' fő kastélyjában tudománynak okaért

Húszon öt esztendővel előbb? (ha talán nem
hibázok)

Bongomil a' te neved? látom jobb szárnyain hordoz

Téged is a' jó sors. Valljon, mint nyerted el ezt a'

Fényes tisztséget? Hész volt felelésre Hirálynak

A' tolmáts: de megintetvén a' Bojta vezértől,

Hogy mennél hamarább választ nyerhetne Hirály-
tól:

Hallgata. A' Felség kívánt békélleni inkább:

Mint sem az új Vindal, 's véres csata által ha-
sáját

'S országát kétes kotzkára kitenni. Elég az:

Hogy meg nem győztettem: békélleni jó szív

Mindég kész, Simeon mondotta. Nem is vala
célja

A' Kapitánynak más, mint Bolgár földeken által

Vinni derék seregét közelebb a' tengeri szélhez.

Hol Stámbult csapdozza habos tengernek az árja.

Elterjedt szaporán e' szerződésnek az híre,

Mellyet fordított országa javára Tseeszlav

Preszthlaba várából, hol Servia Nagyjai, és ő

Fogságban voltak, titkon burhós, és ködös éjjel
Elszökvén, 's jöven Magyarokhoz, monda Botondnak:

Általam (o könyörülj nagy Bajnok) Servia kéret
Védelvezd fíjait, 's rabságból vedd ki. Magyarnak
Önként a' nemzetségünk hódolni fog. Én, mint
Tetszik, akár rab, akár Hertzeg (függ tőletek) el nem

Távozom e' tábortól. O boldogtalan Hertzeg!
Monda Botond, ezután Zoltántól függeni fogsz, és
Servia megszabadul: a' nemzet visszaz megy honni
Jószágára. Ezért elküldöm tisztemet ismét,
Ipsze meg a' Bolgár Fejedelmet: ereszse hazáját
Ohajtó népét Tseszlavnak vissza az ősi
Birtokaikra: erő indítani fogja, ha szó nem.

Bulsu követségét (mert rá bízattata) miglen
Elvégezte, Botond szám', 's rendbe szedette azoknak

A' nevöket, kiket a' virtus jutalomra vitéség'
Érdemein tetetett méltókká, össze iratván
Zoltánnak küldé. Nyert jószágbéli jutalmat
Számatalan harczokban diadalmas Bulsu, nevének
Fenn maradt emlékezetét Vas Vármegye most is
Tiszteli Bútsúban. Megajándékozta Hadúsát,
Es öccsét Zoltán Fő Hertzeg: amaz vala Nisus:
Ez mint Eurialus. Mint farkas juhokat, üzték
Egygyütt, 's kergették dühös ellenségöket. Ismét
Jószágot nyertek: Keszt, honnét Kesztheli város
Vette nevét. Tsurgót Csür kapta: Hemén, ki
igen jól

Tud vala lesni, Hemendet. Keszt elnyerte Keszthelyt,

Györk, ki az ellen félt sokszor megcsalta futással,
Györkököt. Pákozdnak Pákozdatott vala: a' ki
Hetszer lött nyíllal, miglen pajtásai egyszer,
A' Bolgár Fejedelmet is ő majd megsebesíté:
'S Csaknem agyon nyilazta, lovát is alatta megölvén.

Fortélyos Hádárnak esett föld a' Duna mellett,
Híres volt: még is jelesebb ivadékja magánál
A' Hádár István, kinek énekivel most is tele ország.
Ter-

Termékeny Somogy is Somogyit meglátta urát, ki
Muldagra váránál elsőben szálla meg, értvén,
Landomir ott lappangna; mivel kétes vala hadnak
Végeről: ez nem kis bátorsága vitéz volt.

Még Rezi is jól járt. Várat nyert, még mais ötlik
Szembe az omladvánnya: ez olly jól tudta paizsal
Fedni magát, hogy rajta sebet soha senki nem ej-
tett.

Többen is így jártak, mind el számlálni ki győzné?
Bultsu is eljáván dolgában, 's vissza Bo-
tondhoz

Válasszal térvén örvendetes hírt hozza, mondván,
Hogy Bolgár Simeon kedvét nem fogja Magyar-
nak

Szegni, barátságot, mellyet köte véle akarván,
Míg élend, mindég szentül fenn tartani. Illy sok
Bajt okozott Bolgár Magyaroknak. Végre ugyan-
tsak

Trájánnak kapuján Bolkán' nyílásai közben
A' Görögök' földjőkre menének. Voltak ugyan,
kik

Vigyáztak, ne hogy a' keskeny völgy által ereszszen
Ártalmas fegyvert viselő hadi népet: azomban
Meglátván a' Bolgárok győzött, azonnal

Őket is a' féles elszéllyesztette határtól;
Mint a' villámmal járó menykő szele lábról
A' nem ütött embert is elejteni, szinte úgy itten

A' Magyarok' győzésének sebes híre szalasztott
Öröket, mikor hozzájok közelíte Magyarság.
Míg alaton völgyben ment volna vitézi legénység:

Addig a' kietlen Bolkán tetejére felhágta
Bongomil, és a' fő Kapitány, kik messzszire fekvő
Várakat: és hegyeket, vizeket nyugotra keletre

Vigálták ez előtt már régen Bongomil itt járt.
Esmérvén helyeket, mind meg mutogatta Botond-
nak:

Játod ama' roppant vár' fényes tornyait? ugy-
mond,

Itt vagyon ám nagy Constantinnak városa. Nézd a'
lagy tengert, mellyet Feketének mondanak: is-
mét

Látod ama' deres hegy' majd csak nem csillagot érő
Csúcsát? O milly' meszsze esik tőlünk! az Olympus,
A' gyönyörű Tempé sok féle virággal alatta
Illatozik. Most délre tekints, noha meszsze, de

látzik
Éta : közel fekszik Thebe is, melly hét kapujáról
Híres ; azért is, hogy itt víg Bákkus születe két-

szer
Hétszer? hogyan? kétszer — lehetetlen! Tudni
miképen

Történt, kívánnám. O Bongomil! erre taníts meg
Igy kérdeztetvén a' társa beszélleni kezdé.

BAKKUS' SZÜLETÉSE.

§. 1. Szemele' szerentsétlensége.

Thebei Hirálynak Cadmusnak leánya,
Szemele, akkori szüzeknek virágja
Szerető Jupiter' buja ostromának
Mind addig ellent állt, miglen hatalmának
Ez minden erejét arra nem fordítá,
Hogya' szeplőtelen tehesse anyává.
Erővel az erős bástyák is ledülnek
Erővel omolnak magas épületek
Végre Szemele is szüz lenni megszűnik.
A' mint Jupitertől rá kinszerítették
Már jól is érdegelt kellettén gyümöltse,
Új szerentsétlenség midőn őtet érte.

§. 2. Júnó nak furtsasága.

Tudni illik Júnó, megtudván a' dolgot,
Miképen üzhessen Szemeléből csúfot,
Szünet nélkül ezen tárgyról gondolkodott,
Végre e' furtsaság elméjébe jutott:
Egy vén koldus asszony' ruháját magára
Veszi, anszal bé megy Cadmus' udvarába.
Történt, szobájából hogy akkor Szemele,
Másod csalatását nem vélvén, ki menné.

Ott áll vala Júnó a' csúfós gubában,
 lét rongyos róka bőr lógván a' nyakában.
 Mint a' horgas fésű, úgy őszve görbüle
 Iglátván Szemele imigy tréfál véle:
 Jó te öreg strázsa, jól őrizz engemet:
 Szélyel verd, ha jönnek, ellenségeimet.
 Azt még is még tiltom, ha Jupiter jönne,
 El ne ijesz, hanem módjával ereszdbe.
 Felel az aggdada: szerelmes leányom!
 Nem őriz meg téged én erőtlén voltom.
 Fjúság erővel, öregség az ész
 En ezzel: segíthetsz te pedig pénzeddel:
 me szegény anyós, titkosan nevetvén,
 szóll vala Szemele, ezüstöt pengetvén:
 me szegény anyós, adek egy két minát,
 tegyed' se sajnállja tőlem jó tanácsát
 Így sem, édes lelkem, úgy felel a' banya,
 Teled függ, hogy legyen tanácsomnak haszna,
 Ha Jupiter eljö, kérd szép szavaiddal
 Nyeleljen véled, úgy mint Júnójával.
 Nagy hozzon le menyköt lángaló markában,
 Tutassa meg magát felséges formában.
 Abben lenne neked új gyönyörűséged,
 Erdemlett gyümölsét aratná hívséged.

§. 5. Szemele' halála.

Tetszett Szemelének a' színlett tanítás;
 Legkörnyéke szívet egy olyan vágyódás,
 lelyről ő az előtt soha se nem hallott
 rtatlanságában, se nem álmodozott
 lidön tehát ismét Jupiter érkezett:
 zen új letzkéről el nem felejtkezett.
 gy szoll tehát a' rá mosolygó felséghez:
 linthogy szerentsém van olyan egy vendéghez,
 linek, mint tudva van, mind nagy a' hatalma,
 lind hozzám szívének nagy hajlandósága,
 érlek, ha még egyszer egy kis mulatásra
 e szálsz a' székedből kitsin palotámba;
 líkép gyönyörködöl tágas kastélyodban,
 únóval, mutasd meg; vagy égő markodban,

Hozz le veled menykőt: lássom fényességét
 Rémitő tüzednek, és gyönyörűségét
 Mennyei éltednek, cselekedj, érezzem;
 Hogy tőled idegen ne legyen a' szívem.
 Mondá: és ezentúl vidám vendégének
 Változik a' színe; szomorú kedvének
 Nyilvánóságos jelét tovább nem titkolta.
 Melly nagy a' hatalma, hamar megmutatta.
 Szemei szikráznak, maga komorkodik,
 Minden felől őtet sűrű ködök fődik.
 Jjobb kezénél egy kis barna felhő támad,
 A' melly feje körül mind jobban elárad.
 Akkor egy szikra tűz ugrik ki belőle,
 A' melly egyenesen Szemele' melyjébe
 Szállott, és dördülés utánna hallatott:
 Szemele' halála tüstént doboltatott
 Jupiter a' földről az égbe felrepült,
 A' hol már az irígy Júnó nagyon örült.

§. 4. Bákkusnak első születése.

Itt Júnó nevetvén örömmel beszélte,
 Hogy milly szerencsésen Szemelét rá szedte.
 Jupiter nagy gyorsan tehát vissza evez
 A' légben Szemele' kékült tetemihez:
 Látván, hogy még benne a' kis magzat piheg,
 Az össze futott nép körülötte bizseg.
 Megszánja, kiveszi, a' tzombjához toldja.
 Valamint az orvos a' himlőt eloltja
 Szinte úgy Jupiter a' bőrét felvágván
 A' tiz akós hordó vastagságú tzombján:
 A' maga nedvével, míg meg nő, éleszi,
 Megérése után ismét újra szüli.
 Így válik, ritkaság! az etya anyává,
 Így lépzen a' gyermek kettős anyává.
 Szemelének pedig emlékezetére,
 Illy Görög verseket vétetett egy köre:
Itt fekszik Szemelo Jupiter' Kedvese,
A' kit elvesztetett Júnó gyűlölése.
Ha volt is: de nem leszz ő többé halandó,
A' halhatatlanok közé számlálendő.

§. 5. Bákkus' második születése.

Az által tett plánta időről időre
 zen u j méhben is jobban nevekede.
 em is soká tartá ezt a' kis jószágot,
 ipiter fijának készített országot.
 zomban az óra itt van hogy világot
 ássan a' kis fogoly csillágot, vagy napot.
 ezdett is mint emberfájdolmat érezni,
 itől fog másodszor a' kised születni.
 sak ugyan szembe tünt az nap a' várt vendég,
 em viheté tovább terhét a' nagy felség.
 időn a' fáradt nap rózsá pirosságban
 lkonyodik, embert mintegy bús bánatban
 agyván; akkor bőre olly nagy pattanással
 egreped, mint hadban iszonyu morgással
 réz ágyú elsül, gömbölyü labdáját
 llenségre szórván, és megbontván sprát.
 i lépett a' gyermek, nem kellett segítség
 eki, piros vala, mint napnyúgothor ég.
 lly nagy vala, mint egy tiz esztendő gyermek.
 em tapasztaltatott benné semmi méreg.
 lebegő égnék' ártalmas szelétől
 em remegett, nem félt senki nézésétől.
 á nézett Silenus, arra is mosolygott,
 á néztek a' Nimfák, rájok is vigyorgott
 á nézett Jupiter, arra is nevetett
 em sirt nem jajgatott, se nem is pityergett.
 tkor megszóllítja az atyja: E h o e!
 v á n! jó gyermekem, szerentsés légy B a c c h e!
 beszítettem neked egy vidám országot
 mellyben kik lakni fognak, vigasságot
 veznek: azoktól távol leszen bánat:
 te országodban kiki vigan múlat,
 az édes italt fogod készíteni
 zérek', Istenek' asztalára mérni.
 ársot a' hadaknak gondviselőjökké
 ettem, légyen Merkur a' hereskedőké,
 ptunus őrizze a' mély tengereket
 lcanus a' tüzet, Eolus a' szelet

Birja, Pállás értse a' tudományokat,
Te pedig méregesd a' jó italokat.
Fálernumi hegyet bírd Cápániában,
Teremts, meg engedem, bort Burgundiában,
Országolj nem bánom, a' Rajna tájában
Tied lesznek hegyek a' Duna hosszában
Buda, Tokaj, Szekszárd, Eger, Péts, és Sopron
Te Országod leszen Vashegy és Badatsón
Ruszt, Rezi, Kesztheli, Baloton melléki
Hatalmadban lesznek a' Horváth Orzági
Szőlők, más ezernyi termékeny helyekkel
Együtt, a' mellyeknek diplomád nevekkal
Megtelik, mihelyest az elkészittetik,
Mellyben minden jussod előszámláltatik.
E h o e! víg gyermek szerentsés légy B a c c h e,
E' képen végződött az atyja beszédje.

Bongomil itt vidám Bákkusról szállani meg-
szűnt

A' mint a' ligetes Bolkán' tuskéji között egy
Ut (gyalog ut) őket levezette, fülökbe kiáltás,
Es nagy láрма hatott, milyen vásárkor adóknak
Es alkúvóknak zengésők. Mellyre meg állván,
Melly részről jön, hallgatták, mi lehetne csu-
dálván.

Még közelebb menvén, egy kertet látnak, alatta
Egy nagyszörnyü sötét barlangot (C e i r a máskép
Volt neve H í r e:) hová rejtették mind magokat,
mind

Kintseiket, mikor ellenség kergette meg őket,
Nagyjai Országnak. Nagy Bölts Xámolxes is ebben
A' barlangban négy esztendeig ült, mikor irta
A' Géták jó törvényét, ide bujt: kit is holtnak
Vélvén a' nép, mint Istent, napfényre hogy ismét
Jött, tisztelt. Mostan pedig egy fogság, vagy is
inkább

Egy jóbbító ház lett, mellyben gyujtogatót, vagy
Gyilkost, vagy tolvajt nem zártak, 's semmi
halálos

Vétkezetű rabot: a' kisebb bűnöknek, hibáknak
Volt rendelve ez a' hely. Voltak gyermekek, ifjak,

itt öregek. Gyermekek nálánál hogy ha öregb'nek
nem fogadott szót, vagy kinevette, rekesztete

cbbe
' föld lyikba azonnal, ha bévádoltata. Voltak
ilyenek itt most százan: előttök képe le festve
lorgó medvének látszott: mindenha szemekkel
ézni reá kellett, mint martzangolja, tiporja.
' rossz gyermekeket. Látzattak tarka szakállu
gyermekeket követő vénnek, kik hitelt nem öreg-

nek
nyira adtak, mint (o kábák!) gyermeki szónak.

tt kínlódtak azok, kik mesterségöket arra
ordították, hogy ne legyen se becsülete másnak,
nem tudománya, se gazdagsága, se költeni pénze.

tt ásítottak várván a' szép napot, a' kik
el tett szándékkal soha megbékélleni készek
nem lévén holtig gyűlöltek azt, kitalántán

ket megbántotta. Fohászkodnak: de mi haszna?
' szív, 's indulat! de nehéz meggyőzni erődöt!

' olvajokat, mondám, nem esukták volt ide: mégis
gy neme e' vétekbe esett jámbortalanoknak
tt békót, páltzát, vagy veszsőt szenved:

mellyik?

' melly régi barátságból szálló vala, 's vendég
azda' ruházatját elvitte orozva magával.

udni való pedig; hogy nem csak maga Trácia
rakta

' nedves fészekbe fíját: hanem Attika, Argos,
's Achája, Korinth, Cziprus. Thesszalia, és több

arak is e' tömlöczbe rekeszték vétkeiket. Nem
olt csuda hát, hogy ez a' föld ár bé tölt lako-

sokkal

lég itt bünhődött a' restség, háláadatlan

zív, ember szállás, és melly régente szokás volt,

lig Horidon pásztor kedvelné kisedt Alexist.

' gyermek szeretés. Több illy erköltsi hibákért

' földvár szolgált jobbításokra. Közülök

lásoknak nappal kertet tisztítani, 's ázni

ellett; másoknak békókban nyögni sötétben.

tt vizsgálódnán hallák egyszerre, hogy ajtót,

's kapukat tartó, és őrző durva drabantok,

Mint strázsán lévő katonák, jelt akkor adának :
 Hík nagy zengéssel lármázván öszve kiálták
 A' jóbbítandó rabokat. Most jött az idő pont,
 Mellyben büntették őket. Sok féle kevert szó
 Hang, sírás zúgott, mint a' hadi ütközetekben
 Sírnak, mert keze eggyiknek, mert lába aman-
 nak

Vagy feje kard által sebesül, vagy hasítottik önnal,
 Itt azon öröktől, kiknek nem más vala gond-
 jok,

Mint a' vétkesekot büntetni; ki tudta, hol, és
 melly

Várakban legyen elrejtetve Görög katonáknak
 Felkészült számos seregek, tudakozta az utat,
 Mellyen bátorságossabb, 's jobb volna vezetni
 Hadját, a' Kapitány. Azt is kérdezte, miképen
 Állna görög nép, 's birodalom? mellyekre Filáctos
 A' mély barlangnak fő gondviselője felelt volt:
 Majd egy század alatt e képen folyt Urainknak
 Dolgok: Nicephorus, Nagy Károly' frigyese,
 hadban

A' Bolgároktól megölettete. Ez ki tolyatta
 Bárdánes' szemeit. Klastromba Mihály palotából
 Költöze. Császár lett Leo; ez nem szenvedé képet;
 Éltét elveszté templomban gyilkosok által.
 A' székébe Mihály lépett, ki hóbölgve beszéllett:
 Crétát elveszté. Föld rengés, háború, tűz, víz
 Éhség rongálá országát. A' gonosz Urnak
 Jóbb fija Theophilus megerősítette falakkal
 A' várost, és szépítette: de Mihály fija vásott,
 Lett, 's kints vesztegő, és meggyilkoltata éjel.
 Gyilkos Básilium Theodórus Santabarénus,
 Furcsa Barát, gonoszul rá vette, hogy ártatlan
 ifjut

Attya Leot fogságba rekesztetné: de szerentse!
 Básilium nints már, Leo ül a' trónuson: ő az
 A' kin hátkódtak madarak (*) mikor ült vala fogva,
 Többeket is mondott, a' mint kérdeztete, 's bé-
 ment:

*) Heu heu! Domine Leo! Allgem, Welgesch, 15. B,

Innét mind ketten táborhoz menni siettek.
Már most a' Katonák mind a' Görögöknek esénck.
Mint ragadó ölyvök a' gyáva galambokra ütven,
Épít, szaggatják azokat: Görögöknek is így
vult.

Sorsok. Fosztogaták őket, 's fogságba ragadták.
A' nyertes Magyarok, kik egész Rómánia' földjét
El lepvén, olly sok prédát gyűjtének, hogy annak
Sem számát, sem helyét nem tudnák. Jókör (ez
okból:)

Érkeztek követek Bagdádból, a' kiket onnét,
E' város' sorsát szánván, Al Mottaki küldött,
A' kik is ékessen kezdettek szóllani: O te
Boldog nemzetnek nagy lelkű Hősse, 's hazádnak
Ékessége Botond! tele minden része világnak
Halhatatlan neved elterjedt hírével: örülhetsz.
Ellenben valamint a' boldogsága hazádnak
Nem kitsiny, úgy nyomorult, 's veszedelmes sor-
sa mienknek.

Mert valamint Nagy Sándor után Fő tiszti feloszták
Országát egy más közt: úgy most a' Halifáknak,
Máhomed által nyert nagy fényességek enyészik,
'S Herczegek egy mással veszekedvén, bomlik az
ország

Többi között Bagdád, fő városuk, érzi leginkább
A' nagy szükségét. Kálifánk, Al Mokhati, kéret.
Hönnnyehbitsd sorsát népének: gabonával hajóit
Töltsd meg kész pénzért: úgy fordul, ő is idővel
(Mert forog a' vak sors) nyújthat segédelmet,
ha kérendsz.

Mint értem, követek, méltó figyelemre panasz-
tok

Ugy mondotta Botond, 's méltó szánásra hazátok.
Tölem gályátok nem leszsz eleresztve tüsszen.

A' fő város alá mind ennekutánna nyomultak
A' magyar ostromlók, kik előtt minden kapuk,
ajtók

Bé voltak zárattva: találtata mind azon által,
Ámbár elrémult az egész nép, egy Görög, a' ki
Hányta vetette magát, viadalra vitézeket híván:
Jertek ha hogy mertek, bátor Magyaroknak az első

Bajnoki; jöszte Botond, velem ujjat vonni, ha
tetszik,
Még egyet szabadon választhatasz, a' ki segítsen
Félholt voltodban: kettőn sem fogtok erővel
Érni velem: de Botond feleletje következe nyom-
ban:

Sőt magam én töled nem félek: bár legyen egy pár
Oldaladat védő társad: nem mensz meg haláltól.
Lássad erőmet: ezen szóval megdöfte dorongal
A' város' kapuját, melly is bé horpoda tüstént.
Még sem lett okosabb a' nyalka Görög, ki akarta
Volna követni vitézségét nagy Miltiadesnek.
E' kép a' két versengő felek öszve kapának.
Most nyílal, most kopjával, most kardal igyek-
szik

Ártani másiknak másik, 's leteríteni földre,
A' tornyos bástyák' tetejéről nézte az Udvar,
Császár, Császárné, és a' főbb tisztjeik addig,
Míg Magyar a' Görögöt meg nem kergette, vagy
ölte:

Mint hogy már kezdé a' bástyát mászni Ma-
gyarság,

Megszöppent Leo, és Zóé: mit kell cselekedni?
Theophanest kérdik (volt a' Császári tanácsban
Első Theophanes); ki is azt javasolta: Magyarra!
Kötnének irigyet, bár melly sok pénzbe kerüljön.
Innét a' Császár mindgyárt megizcnte Botondnak:
Küldene embereket, kik békességet azonnal
Kötnének. Küldötte Lehelt: vele Bongomil el-
ment,

Mint tolmács. Ezt Theophanes hogy látta, örült, és
Bongomil is látván őtet, leve tellyes örömmel:
Hogy szemlélhették egymást, mind kettőn örültek,
Régi barátságtól indíttatván, mivel együtt
E' fő városban, mint ifjak, néha tanultak.
Theophanes szólott elsőben: Régi barátom,
Bongomil, o de nagyon fáj, hogy most egyszer
akadtunk

Öszve, de mint ellenségek, nosza újra barátok
Mind te magad, mind a' követ, és a' Hertzegi
Háznak

Disze, vitéz Zoltán, mondám, legyen újra ba-
rátság

Köztünk, egygyezzünk. Ezután pedig hallgata.
Pontig

Megmagyarázta szavát a' bölts tolmátsa Lehel-
nek.

Theophanes mind a' kettőt mulatni vezette
A' leg szebb palotákba, Leo Császárhoz is őket
Vitte, hohgy nagy gazdag ebéd ő számokra ké-
szült.

Zóé Császárnét az alatt bízatta tanátsló
Theophanes: valamely magyar asszonyt küldne
Botondhoz

És a' tisztékhez (Zóé társalkoda sokkal,
His Magyar országból hozzá kik mentenek, ilyen
Volt Eleud' felesége, kegyes vendége Leónak
'S a' Császárnénak még kedvesb, Edmene) mon-
dám,

Egy Magyar Asszonyt, melly a' vissza menésre
beszélné

A' dülő seregek' fejeit. Látszott vala jónak
Edmene e' fortélyra, ki származa hertzegi vérből,
És Eleud' szaladása után Zóéhoz evedzett.

Es mivel ez gyakran sürgetné, végre keresztyén
Lett Hatalin nevezettel: azért bé megy vala Zóé
A' kintses tárházba; ki hozza magával ama' szép
Ritka gyűrűt, mellyet Pólicrates, Sámosi Her-
czeg,

Mintha szerentséjét, 's kintsét önnön maga sok-
nak

Allítná, noha országánál többre becsülte,
A' tengerbe vetett, 's kihozott a' szürke hal éhes
Gyomrában, mellyből kivévén haza vittek halá-
szok.

Fogta tehát a' Császárné, 's mikor Edmene mellett
Ült vala, elkezdé: O Edmene, látod e ezt a'
Ritka gyűrűt? Néked szántom bátor sokat érő
Régi jeles maradék: váraknál többre betsülik.
Néked adom, csak menj ki Magyar rokonidhoz,
hogy innét

Eltávoznának, kérnéd, és arra beszélnéd:

Hogy lennénk, 's élénk nyugott elmével örömben:

Meg teszem azt, felelé Eleudné; semmiben olyan Nagy vígasságot nem lenék; mintha szerentsém A' Magyarok békéllését eszközteni lenne.

Vajha találhatnék módot mutatóra, miképen Hivánnám hálálni görög nemzetnek azon jó Tégeit, 's javakat, mellyek Császári kegyesség, És indulatból áradtak az árva fejemre.

E'kép' felbúzdíttatván Edmenke kiindult Három választott Görögökkel, utánna tizenkét Fegyveresek jártak, kürtölt egy alpos előtte.

Híre futott Edmenke kijöttének: azonnal Öszve szeglettek fő tisztet, 's várakozának, Míg eljönne, reá: érkezvén szállani kezdett Illy módon! Hedvelt Magyarim! tudjátok e, vagy nem

En hogynéha vitéz Eleudnak az özvegye élek, És rokonim vagytok? kételkedem: azt ugyan hittem

Hogy legalább kevesen vagy látták férjemet, avagy

Hallották hírét; elesett ő: én pedig attól Estem el: és ide Constantin' várába eveztem. Hol Leo, és Zsó Fejedelmek sorsomat illő Bécsben tartották kegyesen, mint hercegi ágat Tisztelvén. Már most békével csendesesen élnek Ti ha nem illy szörnyen rémitnétek ez Udvar, Mellyért én mint jótévé mért térdre is esni És könyörögni nem álallok, tartsák meg hogy őket

Mind az egek, mind ti Magyarok tartsátok az édes,

'S áldott békében. Vallyon, mért dúltok ezüstért? Jóbb annál, 's sokkal méltóbb szeretetre barátság. Szólla ezekre Botond: O deli, o kegyes Herczegi Aszszony,

Nagy Felség' magzatja, vitéz Eleudnak aranyánál Hedvesb társa, 's reménye nagyobb sokkal te szerentséd

Vélekedésednél; még él, és nyugodalomban

Zoltánnál Eleud múlat, ki örül, ha meghallja
 tt léted', látván, hogy mennyei gondviselésből,
 Ioltnak tartattál ámbátor, kézre kerültél,
 Nékünk is nagy okunk van az örvendezésre, hogy
 eljössz

Vélünk, a' mit mi nyereségnél többre becsülünk.

E' képen mikor egymásközt folyt volna be-
 szédjek,

A' palotás várból Lehel is megtért vala, 's így
 szólt:

Megvagyon a' kívánt békeesség kötve, 's szerevezve.
 Fáradtságunknak leszsz más fél mázsa aranyból
 Álló somma jutalma: ezen fellül tiz aranyt ad
 Minden fogságból szabadítandó görög ember.
 Erre is a' Császár kötelezte magát: ki hízetni
 Fogja, 's barátságát Magyaroknak ajánlta örökre.
 Edmene egy kevesé sorsát sajnálta, hogy el kell
 Valni kegyes Császárnéjától, a' kivel olly sok
 Jó napokat töltött, ki is azt a' szép gyűrűt adta
 Neki ajándékul. Két részre vonattata lelke:
 Elsőben javasolta okosság, látni, 's keresni
 Régen nem látott férjét: másodszor az Udvar'
 Fényes pompáját nem könnyen tudta felejtni.
 Végre okát adván helyesen, mért menne el onnét,
 Kedvelt Zoénak; vég búcsút vesz vala tőle.

Ennekutánna Botond megnyúgosztalta vitézit,
 És a' visszazamenéare Lehel kürtölt vala nékik.

Ő maga a' Fő fő Hapitány egy tengeri gályán
 A' Duna' torkáig, innét fellebb is hajózni
 A' Duna' szöke vízén kívánt: de alig maradott el
 A' rév part, és a' tengernek mélyire ért ki,
 Flottáját azon órában napnyúgoti szellő
 A' Bolkán hegyről fúván kezdette keletre
 Tolynerőszakosan, noha utja az északi csillag'
 Fényessége felé terjedt vala. Gyültek az essőt
 Öntő sok bűrhős fölhök, 's veszedelmes habokra
 Feldagad a' tenger: sűrűsödik a' vize: égről
 Távozik a' napfény, rémitő fergeteg hánýja,
 Rontja, ragadja azon gályát, melly vitte Bo-
 tondot.

Harmadnapra midőn megszűnt a' tengeriszélvész

Ásia' partjainál zsákmányló tolvajok álltok
Szemközt véle, ki vagy? kérdvén. Ez mondja:

Botond, 's hogy
Nemzetsége magyar, 's mit akartok? tudni, ho-
vá mégy?

Engemet a' szélvész ragadott ide, azt felelé: most
A' Duna hosszában vagyon útam, 's dolgom is
ott van.

Azt mondták: Rab vagy, rab társod is, a' ki be-
széllyet

Véled, akárki legyen, (vala Bongomil itt is)
azonnal

A' tolvaj sajkák környől veszik ötet hajóstúl.
Sürgetik a' parthoz. Hőzel a' Trebisonde nevű rév
Látzott; ott vala szándékjok megfosztani őket
Minden kintsöktől, 's javaiktól. Várta Botond,
melly

Vége leend e' történetnek; félni eszébe

Sem juta: mert egy nagy bajnok sem fél az halál-
tól.

Bongomil is biztos vala mind pénzébe Botondnak,
Mind nagy eszébe, 's vitézségébe: azért ezek in-
kább

Aggódtak Magyarok dolgáról, mint sem az önnön
Bajjokról. A' vad sajkások vígan azomban
Hosszu lapátjokkal csapdozták mély vizek árját,
Mondván: Most egyszer gazdag prédára akad-
tunk.

Lesz pénzünk, kintsünk, jól jártok, rajta le-
gények

Csákllyákkal parthoz tolyjátok hajónak az órrát.
Voltak ezen révben sok hajók, és számos hajósok.
Itt nyugosztalták azok is magokat, kiket éhség
Bagdád-ból kisztett vala Trácia' földre jönni.

Élésért. A' kik látván, küszködni fogollyal
Tengeri tolvajokat, mindgyárt mind öszve futot-
tak.

Melly csuda? képes e' ez? mondák: ez az, a' ki-
adatta

Nékünk a' gabonát: megfosztani nem de gonosz-
ság?

Rajta! vegyük ki az ujjokból, rabságra ragadjuk
Colchisi rettentő tömlőtze; így öszve kerittik
A' tenger' színen járó tolvaj sokaságot,
'S Mind meg fogdozzák, kötözik Colchisba vitet-
vén.

Igy fervén a' nagy bajnokhoz, szóllanak: o te
Nagy Nemzet' boldog vezetője, szerentse e',
vagy mi

Juttata e' bal esetben? mikép illy mészse vetődtél?
Hol fogtak meg ama' vad tengeri farkasok? o nagy
Jó tévők! Nekem, mondotta Botond, vala útam
Más részekre, nem erre. Csak a' sors hozta sa-
jemre

E' galibát: ha talán diadalmat venni hatalma
Volna erős szivemen, 's azt megsebesíteni: o ti,
Hálaló nemzet, legyetek mind boldogok, élljen
A' Fejedelmek is: köszönettel tartozom e' nagy
Készségért. Sok időt nem akarván tölteni, indult
Viszsa. Hová, kérdé, viszik őket? Bongomil így
szóll.

E' rabokat Colchisba viszik; mert ott vagyon egy
mély

Barlang a' vadon erdőben. melyben vala rejtve
'S Tartva arany gyapjas berbéc, mellyet görög
Herczeg,

Jázon vitt vala el ravaszul: réz lábu bikáktól
És ámbár sárkányoktól őriztete. Mint fért
Hozzá, honnét, és kikkel jött légyen Ijazon
Hosszasan elmondá: örömet hallgatta Botond,
még

Hrímea, hol ma jeles Theodósia, szembe nem
ötlött

Ezt ismét tudakozta Botond, mint volna nevezve,
És ki uralkodnék ott, 's mint? Bika félsziget ennek
A' neve azt felelé az okos társ, Bongomil, a' ki,
A' mint hogy maga is szereté a' szószaporítást,
Mindgyárt, és minden kérdés nélkül bele kezdett
A' Történet elő számlálásába, beszéllvén,
Jupiter hogy ragadá Európát vad bika képen.
Ittya mikép siratá Agenor, maga gyenge leányát,
Szép Európáját, a' mellytől nyerte világnak

Egy nagy része nevét. Te is ó boldogtalan író,
 Augustus Császár' nyomorékja, Ovid, te is akkor
 Szóhan forgottál, említvén Bongomil hírét
 Számkivetésednek, bölts, és fortélyos eszednek,
 Mellyért a' vad nemzetek is tisztelni akarván
 Zöldellő koszorut fűstek vállodra, fejedre.
 És maga szánta Botond boldogtalan ügyödet; és ez
 Megtörtént, mikoron szemlélték volna Tomisvárt
 Nicopolis mellett a' vizről földre kiszálván,
 Nagy gondal sietett Magyaros táborhoz elérni.

Már a' Bolkánnak völgyéből róna mezőkre
 Ertek volt katonák, kik is állni Botondot előttök
 Látván újultak, vígadtak: víg vala ő is,
 Értvén, hogy minden kár nélkül messze haladtak
 Éppen csak maga volt Eleudné, a' kinek egy kis
 Bajja esett; mivel hogy leakarván szállni sze-
 kérről,

Lába akadt szegben, mellynek sérelme okozta,
 Hogy nem lett egyenes lépése; nevezete innét
Sánta Katának; azért, mivel a' Katalin nevet
 adták

Néki az Udvarban, mikor Edmene eljuta abba
 A' kinek holta után pedig egy csillagzatra adták
 E' nevet. És ma is azt úgy mondják *Sánta Katának*
 Innét szó nélkül Bulgária által ereszté
 Őket; mert addig Simeon behunyta örökre
 Két szemeit, míglen tartott a' Stambuli ostrom.
 Friggyel is arra kötötte magát Bulgária, hogy
 leszsz

Mindenkor szabad utja keresztül rajta Magyarának.
 Megtudván Magyarok' dolgát hív Servia, ő is
 Tüstént össze szedé népét, és várta örülve
 Mint szabadítójit. Gyültek pedig össze rigóknak
 Sik mezejökre tizen négy nap sátorban hevervén
 A' nemzet, 's ország szín népe, 's vitézi legénység.
 Végre elérkeznek a' várt vendégek; ez helyben
 Fogságtól mentett országnak nagyjai állván,
 Már fogadásaitat nyilván bétölteni kezdték.
 Itt megszólamlott nemzet' fejedelme Tsceszlav:
 Győzhetetlen Magyarok Bolgárnak, 's nyalka
 Görögnek

És

És sok népeknek győzőjei; Servia íme
Hódulunk, 's fogadunk bívésget Zolta Urunknak.
E' mondása után víg zengés támadt köztök:

Éljen Zolta Urunk, 's Fejedelmünk, éljenek
ennek

Hősei Bulesu, Botond, Lehel, és a' többi vitézek,
Boyta, Kadúsa, Zuárd, 's egyebek, mind Ser-
via népe,

Mind Magyarok' sokasága kiáltá. És az öröm szó
Olyan erőszakosan rengő levegőbe hatott fel,
Hogy égből madarak katonák' fejeikre potyog-
tak (*)

Innét indulván Zoltánhoz térni sereggel
Nyert prédájokkal szándékoztak vala. Itt az
Ut félen közel egy dombhoz tűnt szembe Minervát
Szülő Zeusz formája, mikép Vulcánus ütötte,
Vas fejszéjével Jupiternek agyát: ide nézven
Látják, hogy jeles a' kéz műv, hogy régi: ki-
váltkép

Bongomil elbámulva, csudálja, tovább is alatt
's fent

Visgálván néhány betüket, végtére ugyan csak
Megsejdit, 's magyaráz e'képen: *Olynthusi Sihenle*
Élt Nagy Sándor alatt tudjuk; munkája ki által
Jött ide nem tudjuk még most, mondotta Bo-
tondnak

A' ki viszont tudakozta, mi titkos volna alatta?
Bongomil elkezdé a' titkot fejteni: menvén
E' történettel mulatta Botondot az utban.
Elmondotta ki volt Vulcánus, Jupiter, és ki
Volt Pállás, mit végeztek, 's régente miveltek.
És hallgatta Botond, miglen Zoltánhoz elértek.

*) Plutarch, in Flaminio.

Hogy a' Tudományok nagyjá teszik a' Hazát, a' hazai, és külföldi Hi- storiákból megmutatódik.

Senki sincs, úgy vélem, ki nem hinné, hogy a' Tudományok jók, hasznosok, és szükségese-
sek legyenek nem csak a' Hazára, de a' magá-
nos személyek' szerencséjére nézve is: és még
is, ki hinné, melly különbözők legyenek a'
Hazafiaknak vélekedéseik a' Tudományok, és
Mesterségek' gyarapításáról, és tökéletesíté-
séről? Ugyan is vannak, kik az egy írást, és
olvasást magok céljának elérésére eléglik,
kik ha a' betűk össze foglalásánál, és kimondá-
sánál végképen megmaradnak, fedhetetlen-
séggel nem kérkedhetnek; ha a' huzamos ol-
vasást külömbféle tárgyakra kiárasztják, több-
re mentek, és velünk tartanak. Vannak, kik
az iskolákban magoknak gyűjtött elmei szer-
zeményekkel elég boldogoknak tartják len-
ni magokat: ezeknek semmi egyéb észbéli
gazdagulás' gondja nem furja fejöket: legye-

nek boldogok, ha úgy gondolkodnak, nem háborgatom csendes nyúgalmokban kedvöket töltő meglegedésöket: mások a' közepszerűségben nyúgosznak meg, úgy hogy tökéletes meglegedéssel vallják, magokat érezni ohajtott boldogságokat, és beszerzett tudományok által nyert szerencsés állapotjokat. Legyenek ők is szerencse' fiai, 's teljék kedvök a' tanultság' arany közepszerűségében, a' mi magában, ítéletemmel is, elég dicséretes: de nem lehetnek azok, és olyanok, milyenek akarnak lenni; egy mételyes indulat, midőn sorsok legderültebbnek látszik, lecsendesült lelkökben háborut támaszt, és arrakiszti őket, hogy az emberiség' díszének, és fényjének, az Észnek, meghomályosítására, 's méltóságából kivetkeztetésére czimborálni, 's frigyét kötni kényteleníttessenek. Ez történik akkor, mikor ők a' tudománybéli tökéletesség' tetejére kívánczozó Honnosok' lelki tüzet nem csak magosabb lángokkal kigyúladni nem engedik; de azt inkábbára bennök elöltani készülnek; és nem csak előttök az ösvényt zordonobbá tenni meg nem szűnnek, hanem a' tanulmányok' igaz becsét védő tanult bajnokokat, magok tudják mitsoda büntetés' nemére is méltóknak kiáltják. Méltó az ügyök védelmezésre, melly úgy történhetik meg legalkalmasban, ha meg mutattatik, hogy a' Tudományok voltaképen a' Hazát nagyságra juttatják, honnét kisül, hogy azoknak közönségesítésére, 's gyarapítására semmi búzgóságot, semmi fáradtságot sokallani

nem lehet. Ez tehát Beszédemnek tárgya: A' Tudományok felemelik a' Hazát, és nagygyá teszik azt.

Nagy lehet a' Haza természeti határainak kiterjedésére; nagy lehet külső fényére, belső erejére, és hírére nézve is: akár mellyiket veszem gondolóra, 's vizsgálóra, úgy találom mindenkor, hogy voltaképen kellessék tulajdonítani a' tudományoknak olyan tehetséget, mellynél fogva a' Haza fényesebb állapotra magasztaltatik. Magyar Ország' határi Szent-István Király' uralkodása alatt azok voltak, mellyeket Árpád Herczegnek fegyveresei kiszabtak, és Zoltán Fejedelem uralkodtakor kijeleltettek: és mégis a' Király' bölcsessége által új formába öntetett, 's mint egy újra született Hazánk mennyire különbözött előbbeni állapotjától? Bizonyára ő is mondhatta volna halálakor azt, a' mit Augustus Octavianus Császár a' Római Birodalomról mondott: téglát vett kezére, 's márványt hagyott helyette. Valjon, honnét lett ez a' nagy változás? nem az volt e' oka, hogy böles külföldi Tanácsosokkal társalkodott, Tudósokat hívott bé az Országba, és, a' mi legnagyobb, maga is tanult? Az évkönyvek bizonysgot tesznek, hogy nem csak görögül, és deákul jól tudott, hanem az egy idejű Fejedelmeket jóval is maga után hagyta minden Tudományokban, és szép Mesterségekben. Az a' fény tehát, 's az a' nagyság, mellyre általa jutott az Ország, a' Tudományokkal kiképzett észnek munkája.

Ugyan est ítélni Dicső Kálmán Királyunkról is, ki ellen a' Horvát Országi Rendek fellázadván, magokat a' Magyar Koronától elszakasztani igyekeztek; azokat okosságával, és böltsességével lecsendesítette: melly alkalmattal mind Horvát Országot legszorosabban Koronájához kapcsolta, mind Dálmátziát meghódította. Ám de Kálmán Király úgy szerette a' könyveket, hogy azokat mindenkor magával hordozná: melly szokásától Könyves Kálmánnak neveztetése vette eredetét. Ő alatta is tehát az Ország' nagybúlását az okosság, és a' tanulással kimivelt elme szerzette.

Voltak azután is híres, vitéz, 's tartományokat hódító Királyaink: de meg kell vallanunk, hogy azokat, mint a' hold a' csillagokat, dicsőségével, és országa' fényével meghomályosította Első Lajos Király, kit méltán Nagynak nevezünk. Nem töltöm az időt az ő általa vagy szerzett új, vagy nagy erővel visszavivott tartományok' számlálásával, mint: hogy ő az előtte élt Királyoknak minden szerzeményeiket bírta, az Anyaországtól elszakadtakat megszállotta, 's újra Koronájához csatolta; lássuk inkább azt, micsoda lélekkel viseltetett legyen a' Tudományokhoz, 's ezeknek mivelőikhez, 's Tanítóikhoz. Ha Magyar Kronikáink felőle hallgatnának is, a' mi lehetetlen, mégis a' Külföldiek feljegyzették, különösen Lengyel Író, Cromer, írja, hogy ő a' Tanulttakhoz felettebb hajlandó szívvel volt, és azokkal sok jót tett; írja azt is, hogy a'

Tudományokat, és Mesterségeket igen kedvelte, becsülte, és tanulta. Ennek nyilvános példáját adta részint birodalminak legbőltsebb kormányozása által, részint az által is, hogy 1360. e. Pétsen Tudományok' Aca-
demiáját állított fel, mellyben a' Tanítók-
nak a' királyi kintstárból jó fizetést ren-
delt. Ki nem tudja pedig azt, hogy az Acade-
miák a' Nemzetek boldogságát mindenkor se-
gitik, és az Országokat kitetszőképen virá-
goztatják? Akár úgy mondjam tehát: a' tudós
Király fényt, és nagyságot szerzett a' Hazának,
akár így a' Tudományok nagyságra juttatják
az országot, mindenkor igaz marad bölcs Plá-
tónak igen nevezetes mondása: Boldogok a'
népek, kiknél vagy a' Királyok bölcselked-
nek, vagy Bőltsek az igazgatók.

Szörnyű esetek rázták 'Sigmund Király,
és Császár' Uralkodása' kezdetével az Orszá-
got mégis a' Hazai Fényesség, és Nagyság ő
általa tündöklött; mert ő nem csak a' Német
Birodalombeli Herczegeket ösztönözte a' ta-
nulásra, hanem a' maga országában is a' Nem-
zet' boldogulására, és virágzására új Acade-
miát állított fel Budán, hogy a' szeme előtt
forgó Tanítóknak, és tanulóknak megjutal-
mazójok lehessen. Ide helyhezttette Udvara'
nagyságának, és fényességének jelét a' Romai
pompás régiségre emlékeztető nagy hirű pa-
lotát, itt bástyákkal körül kerítetteti a' várat,
roppant épületekkel büszkélkedő városokat
építet, a' lakosok' számát szaporítja, a' ke-
szkedést eleveníti, az ország' széleit várak-
kal erősíti. Illy jeles tettekkel homályosított-

ta meg fiatal korának gyakrabban kirugásait. Több felséges mivekkel is dicsőítendő vala Hazánkot, ha élete' fonala hosszabbra nyúlhatott volna: mert a' tanulmányokkal kisikárlott elme maga csinosságának billegét rányomja arra, a' mihez hozzá fog. A' Hazafiak' számát nevelni, házokat, városokat köfalakkal bekeríteni, az országot várakkal megerősíteni, nem egyéb, mint sem azt erejére nézve nagyítani. Kitelik tehát, és leghamarább kitelik a' Tudományoktól, hogy némű némű nagyobbulást eszközöljenek a' Hazában.

Bámulásra méltó vala Hazánknak nagysága a' legdicsőségesebb Corvinus Mátyás' Országlása alatt; kinek hogy tudva lévő nagy tetteit elhallgassam, csak azt rebesgetem, mi csoda mesterséggel, és melly módokkal vitte Hazánkot a' ditsőségnek ama' magos fokára, a' millyenen abban az időben egy ország sem tündöklött Európában. Ezt is könnyen tudhatjuk a' Hazai Történet írók' munkáiból, nevezetesen Pálma Ferenczéből, ki minekutánna ezen ritka bölcsességű Fejedelemnek felséges miveletit virágos, 's fényes színekkel lefestette, 's előszámlálta volna, e' képen folytatja ékes előbeszéléseit: Ezeket, mond ő, melyeket eddig előszámláltunk, nem csak a' maga természetes jó eszének, hanem a' Fejedelmekben is ritka tulajdonságnak, a' tanulásnak köszönhetete Mátyás Király, mert mind a' nagy tudományu Vitéz János püspöknek gondviselése alatt, mind azután uralkodása közben a' Tudományok' tanulásában szüntelen gyakor-

lotta magát legbüzgőbb álhatatossággal a' leg-híresebb Íróknak legjobb munkáit, ugya' leg-újabbakat, mint a' legrégiebbeket egyenlőleg olvasván. E' mellett a' leghíresebb Tudóso-
kat, és művészeket Olasz, és Német Orszá-
gokból magához hívatván, a' Budai Acade-
miát megújította, és a' Hazafiaknak magok'
képzésére jobb alkalmatot nyújtott. Ime ilyen
segedelmekkel, ilyen eszközökkel magasz-
talta fel országát Mátyás, a' legdicsősége-
sebb Király; ezek által lett Austriának, és a'
Cseh Királyság' nagy részének urává, ezek
által a' Frigyesei, és Czirákjai birodalmiból
elcsipdesett részeket a' Törököktől vissza
nyerte, és koronájával egyesítette.

Mondhatná valaki, hogy ezen hódítások-
kat inkábbára a' hadi erőnek, mintsem Má-
tyás Király' tanultságának lehet is, kell is tu-
lajdonítani. Tagadhatatlan, hogy a' nagy ha-
di erő sokat ér, és tehet: de mikor a' hoz a'
tanult elme hozzá járul, akkor vitetik végbe
valamelly ritka, és felséges munka. És éppen
így történt Mátyás Királyunkal. Mert azt bi-
zonylta a' Historia, hogy a' Katonai alkatot
azokon a' regulákon építette, mellyeket a'
Rimai, és Görög hadi irásokban olvasott, és
azokból kiválogatott; mert ő megbájtattván
a' Romai katona szerzettől, a' maga ősz vité-
zinek csudálkozásokra azt merte vallani, hogy
a' puska por, ágyuk', és egyéb új találmányok'
truezára a' Régiek' tökéletes hadi mesterségé-
től az ő idejebéli hadi alkat igen messze, és
hátra állana. Azt tanulta ő a' Romai könyvek-

ből, és maga tapasztalásából, hogy nagyobb erő volna a' gyalogságban, mint a' lovasságban; innét gyalogjainak számát szaporította, 's így vezette a' tanulással felkészült ész, a' könyvekből vett regulák szerint készített, 's felfegyverkezett sereget Fridrik Császár birtokinak dúlására; és győzött.

Egyéb eránt a' Régieknél olvashatni, hogy gyakorta küldettek könyvből tanult vezérek, a' táborba, és az ellenségen diadal-maskodtak, a' mit Lucullusról, és Ciceróról kétség nélkül hihetünk. Melly segedelemre lehessen a' hadban a' tanulás, legnyilvánosabban kitetszik a' Görög történetekből; melyekben előadatik, hogy Themistocles, Phocion, Pericles, Xenophon, és mások bölcsék, és jó hadvezetők voltak. Még is különösen említhetem Nagy Sándort, ki nem csak számos Philosophusokat vitt a' táborba magával, úgy mint Callisthenest, Anaxarchust, Onesicritust, 's másokat, hanem, a' mit legtöbbre hecsült, Homerus' Iliássát soha el nem hagyta, valamint a' mi időnkben Bonapárte Napoleon C. Julius Césár munkáit nem. Illyen tudós Fejedelem volt Ptoleméus Soter, illyen Antigonus, 's mások. Mátyás Király is Vitézt, 's más Püspököket táborba hitta, maga vallásaként, nem harczolni, hanem, ha szükség lenne, tanácsolni.

Mi tehessen a' Könyv olvasás egy hadkormányozóban, és miképen munkálódja a' Hazának nagyobbítását, egy Külföldi Fejedelem' példájából is tanulhatjuk. Selim Török

Császár az, ki valamint Nagy Sándort, és C. Julius Césárt a' többi régi hadvezéreknél többre becsülte, úgy azoknak viselt dolgait Török nyelvre fordíttatta, és szüntelen olvasta: de leginkább C. Julius Césár könyveinek olvasásával annyira ment, hogy bátorságra tüzesedvén Kis Ásiának, és Afrikának nagy részét meghódította. A' mit csudálni éppen nem lehet; mert a' régi classicus munkák nem csak azért dicsértetnek, hogy eredeti nyelven szépen irattak meg: de azért is, mivel majd két ezer esztendőök óta minden nemzetektől haszon vehetőeknek elesmértettek.

Ha még valakinek kétsége van a' tölem eddig vitatott feltételről, bizonyosan onnét származik az, mivel elfogódván az előítéletektől, azt hiszi, hogy csak kardal viaskodva lehet országokat foglalni, és mindent csak a' harcznak, és viadalnak kellessék tulajdonítani; lássuk tehát bővebben, melly befolyások legyen a' Tudományoknak a' szerentsés hadviselésbe. Nem kétes az, hogy a' rendes háboruban legtöbb függ a' jó hadi Tisztektől. Elesmértetik az is, hogy a' Tisztek tapasztalásból annyit, és olly hamar nem tanulnak, mint sem a' mennyire a' katona Iskolákban, és Academiákban oktattatnak (*) Itt formál-

*) C' est dans le sein même de la Paix, qu'on doit apprendre à combattre, et à vaincre; et les connoissances, que l' on peut acquérir dans la tranquillité du Cabinet, concernant l' Art militaire, sont, comme dans toute autre science, de la plus grande importance pour atteindre à la perfection. Ainsi loin d' être persuadé, qu' il faille attendre, que l' on fasse la

tatnak tehát legnagyobb részént azok a' Hősök, kikben már ma legfőbb bizodalmat helyeztetnek a' koronás Fejedelmek. Mi tanítatik pedig azokban más, mint sem külömbféle Tudományok? Itt a' Test forgatásán, Tacticán, 's Artillerién kívül taníttatnak a' Mathesisnek majd minden részei (a' mi a' hadviselésnek lelke), a' Geographia, Physica, Nemzetek, és Hadak' törvényei, 's többek; kiváltképen pedig a' Hadi történetek olvastatnak: Polybius, Xephon, Thucidides, Livius, C. Julius Césár olly elevenen adatnak elő, hogy a' Hallgatók az ütközetnek küllő közepén véljék magokat lenni. Így vannak elkészítetve máiidőben a' főbb rangu Tisztek Európában. Az Élet leírások bizonyítják, hogy sok fő Tisztek, ha ifju korokban ezen Tudományokat nem tanulták, a' nyugalom' alkalmazásával ezekben törik fejüket; mert hová tovább katonáskodnak, általlátják, hogy ezen Tudományoktól segittetve tisztöknek, 's kötelességöknek könnyebben eleget tesznek. A' Romai Curius követőjének, Pruszsziai Generalis Schverinne megirt életében ezek eránt tudósítást találunk: valamint Londonében is, a' mint Trenk halotti beszédjében említi. Ugy

guerre, pour apprendre commens on la doit faire, je crois au contraire, que les grands Capitaines, qui ne sont formés que par la pratique seule, ont été sujets a faire bien de fautes, dont ils se seroient garantis, s'ils avoient étudié le régles, et les principes des différentes parties de la guerre.

M. d. Puysegur Art de la guerre.

lévén a' dolog Hazánkban, a' mint láttuk, ves-
sünk egy pár szempillantatot a' Külföldre is,
és nézzük, az eddig megbizonyodott kérdés-
nek valóságát feltaláljuk e ott is a' mostani
időkben? Franciaország' ereje olly nagy,
hogy a' mint maga a' Nemzet dicsekszik, tiz
Hatalmasságnak kellett öszve szövetkezni, az
ohajtott békességnek talpra állítására: de hol
vannak a' Tudományok, és Mesterségek na-
gyobb divatban, mint Franciaországban? An-
gliának hatalma a' Világ' öt részeiben ret-
tentő: hol vannak a' Tudományok, és Mes-
terségek nagyobb tökéletességben, mint An-
gliában? Az Orosz Birodalom sorsa, mióta
oda számos Tudósok, és Mivészek Európá-
ból beszivárkoztak, 's hívatattak, ugy meg-
változott, hogy a' Politika' mérő serpenyő-
jében más Országoknál többet nyomni látszik.
Virágzik Éjszaki Amerikában a' Respublica,
's majd az irégyletik virágzik, és napról napra
nevekedik: de micsoda karban vannak ott a'
Tudományok? Hogy meg nem mondható se-
rénységgel siet a' tudománybeli tökéletesség'
magos fokára ez a' Státus, onnét gyanithatni,
hogy csak egy városban is Uj Jorkban tizen-
kilenez fele folyó Irások jönnek ki, a' mi bi-
zonnyára a' Hazafiaknak a' Musákhöz viseltető
nagyszeretetöket elárúlja, 's kimutatja. Így
tehát majd mindenütt az Országok' hatalma,
és a' Tudományok virágzása szoros kapcsol-
atban lenni találhatik. Így be igazodik ez a'
Magyar köz mondás: ész jobb erőnél: és mi-

kor mind a' kettő egyesül, akkor valami nagy miveltethetik.

A' Tudományoknak eddig nyomozott, és megbizonyított erejüket azokon kívül melyeket eddig előadtunk, a' Régiek is látszanak megismerni; mert a' régi történetekben előfordul egy fontos cselekedet, melly bennünket nem hágy kételkedni, hogy ők is úgy vélekedtek, csak hogy magasabb gradiesban, mint mi jelen beszédünkben. Mert mikoron az Athenebéliek Nicias alatt Siciliában megverettek, a' katonák életüket, és szabadságokat megtarthatták, ha Euripidesből verseket tudtak mondani. Tulajdonítottak tehát a' Tudományoknak olyas valamit, mellyet nem csak a' csordáknál, méneseknél, juhok' nyájainál, tele pinczéknél, és a' földnek egyéb javainál: de életöknél, és szabadságoknál is többre bécültek; mert az életet, és szabadságot azon megvásárlani lehetett. Mi lehetett az egyéb a' Tudományokban, mint sem a' Hazát megtartó, s egyszer s mind azt virágoztató erő? mert tapasztalták ők abban az időben, hogy a' nagy tudományu Kormányozók, mind hadban, mind a' városi igazgatásban megbecsülhetetlen hasznot, valamint a' tudatlanok nagy kárt tettek a' községeknek. Ez lehetett az oka, hogy a' Tudományok' megtanulásaért a' katonákat szabadságra, és életre méltóknak ítélték. Ugyan ezen okból, mondhatta a' legfenségesebb elméjű, és tudományu Bölts, Plátó, „Azon légy, hogy gyermekeid inkább tudósok, mint sem gazdagok legyenek.”

Igy tehát az eddig mondattakból elég világos, hogy a' Tudományok a' művészetekkel együtt az országok boldogulását, 's hatalmát valósággal nevelik 's öregbítik, a' Nemzeteket dicsőítik, 's azoknak méltóságát fényesítik. Már most, minek előtte elvégeződjék a' beszéd, vissza térünk azokra, a' miket elejénte mondtunk; és hogy azoknak, kik ellen felkeltünk, valamit engedjünk, megvalljuk elsöben, hogy a' líteraturán kívül egyebeknek is lehet, 's van is befolyások a' Honnak boldogításába, és nagyításába, azután vallást teszünk, hogy a' művészéseket a' Tudományoktól nem szigeteljük el; végre megegyezünk abban is, hogy Iskolákban gyűjtött észbéli szerzeményeket bokros eszméetekkel kell gazdagítani, hogy a' Hazának ragyogó fényt szereztessek: a' bölcsesség, és tudóság' fentebb grádicsára kell annak arányozni, ki valaha Virgillel szólva, a' nagy Fejedelmek, és Hősök mellett jobbról, vagy balról állhessen, fejer kötövel koszoruztatva az eliumi gyönyörűség' mezején, érdemeiért. A' Tudományok tehát, 's szebb mesterségek minthogy az Országnak olly fényes diszére, és tetemes hasznára vagynak, megérdemlik, hogy egy felöl a' mivelöktől a' legforróbb iparkodással gyarapittassanak, más felöl pedig azoknak lankadhatatlan gyakorlói a' maradékoknál is hirdethető pártfogással tüzeltesse nek.

Beszéd a' Könyvek' dicséretére.

Minden orátorok, minden rhétorok, és más tanultak is tudják, hogy mind az, a' mi dicsérendő, vagy személy, vagy cselekedet, vagy valami más dolog légyen. Midőn arról gondolkodnám, mit választhatnék az utolsó nemből, a' mi szóval magasztalható 's egyszer'smind más tudós, és érdemes Hallgatóim előtt kedves lehetne, nem jutott eszembe jobb, 's alkalmatosb a' könyveknel, ugymint minden tanulás', előmenetel', és tudósság' esmérletes, és becses eszközeinél. Mert elhittem azt magammal, mely vélekedésemben meg is erősödtem, hogy ezeknek dicsérete beszédemnek igen fontos, és méltó tárgya lehet. Ugyan is, ha hogy néha napján Polycrates az egereknek, Lucianus a' légynek, 's utóbb Majorágius a' sárnak, Calcagninus a' bolhának, Scaliger a' ludnak, Passerátius a' semminek, mások más alávaló dolgoknak dicséretökkel előállani mertek, mennyivel dicsős-

ségesebb, és hasznosabb lehet a' tölem választott tárgy, és az a' szándék, ha annak kivitelére elegendő ész, és ékes szóllás találtnék bennem. Azonban éleszt, és bátorít az a' reménység, hogy becses hallgatóimnak a' könyvekhez vonzó szeretetök meg szerzi nekem azt a' kedvességet, hogy, míg a' könyvek' dicséretét rebesgeti nyelvem, figyelmezőket bűzgő előadásomra feszítik.

A' könyveknek megdicsérésére sok okokat, és bizonyságokat lehetne előhozni, a' mint arról senki nem is kételkedik: de én azokat elmellőzni, 's egyedül Tulliusnak bizonyításit fontolgatni, legjobbnak, 's elégnek tartom mellyekhez, ha a' könyveknek a' mivelődésbe, culturába, a' szívnek, és léleknek képzésébe való nagy befolyását röviden megmutatom, vélem, hogy kötelességemnek, 's tisztemnek eleget teszek, 's megfelelek. Ki volt légyen Marcus Tullius Cicero, ki nem tudja azt? Közönséges ítélet ez: hogy ama temérdek Romai birodalomban, melly a' világnak akkor esmérletes három részeire kiterjedett, senki sem volt bölcös, ha Cicero nem az volt. Ez a' mindenféle azon időben gyakoroltatni, 's taníttatni szokott tudományokban jártos, 's minden tisztségekben forgott nagy ember, Titus Pomponius Atticus-hoz írt leveleinek első könyvében a' harmadik levélben azt mondotta: Tartsd meg könyvedet, és ne kételkedj, hogy én azokat magamévá tehetem, a' mit ha töled megnyerhetek,

Cras-

Crassus' kincsénél többre becsülöm (a). Magos érzés! felséges mondás! Ha többet nem szólnunk is, bőven megvannak dicsértetve a' könyvek. Ugyan is Crassus kétszer Consul, hadivezér, nagy kereskedő, és Césárral, 's Pompejussal Triumvir lévén, hitelt meghaladó sok kincset gyűjtött magának, úgy hogy nem csak az egész Római népnek egy ünnepi mulatságot tartott, hanem különösen minden embernek, vagy inkább gazdának három hónapra való gabonát is osztott. Jusson itt egy uttal eszünkbe az is, hogy abban az időben a' világ imádta Róma Városa majd hat milliom lakosokat számlált. Megszámlálhatatlan volt tehát Crassus' pénze; az ő földei megmérhetetlenek, javai megbecsülhetetlenek valának. És még is Ciceró, a' nem öly' gazdag, de annál böltsebb, azon kincsekkel Atticus könyveit nem cserélte volna el! Ha tehát a' Római Bölcsnek hitelt adni, avval tartani, a' józan észnek ítéletére állani akarunk, a' könyveket minden földi javaknak elejbe tenni, 's azoknál többre becsülni köteleztetünk.

Ugyan ezen hazáját, és a' tudományokat vég nélkül becsülő nagy Hazafi azon könyvben a' nyolczadik levélben azt hagyta írva: könyvtárodát senkinek ne ígérd el, akármelly kíváncsi könyv vásárlóra akadj bár, mert én minden kis keresményemet arra szántam, hogy

a) *Libros tuos conserva, et noli desperare, eos mecum (me) facere posse: quod si adsequor, supero Crassum divitibus. Ad Attic. Lib. 1. ep. 3.*

könyvtárodát, — mint öregségemnek istápját, és gyámolát megszerezhessem (b). Mitsoda? — Öregsége gyámolát, és istápját? Hát, Cicero, ebben helyhezteted te végső reményedet, 's nyugalmaidat? Ez a' könyvtár leszen dicsőséges életednek vége felé vigasztalásod? O melly távol vannak ítéletedtől azok a' tanulók, kik megfutván iskolai pályájokat, azt hiszik, és példájokkal bizonyítják, hogy az után nem kell tanulni, nem kell olvasni, és holtig semmi nemű könyvet nem szükség szerezni. Ha ezek józanul gondolkodnak, Cicero soha sem volt bölcs, ki még szoros, és szűk állapotban is kéri Atticust, hogy könyveitől, mint aggott öregségének jövődöbeli segedelmétől meg ne foszssa. Voltak Ciceronak több majorjai, 's jószágai a' városon kívül, mint a' Tusculanumi, és Formianumi: de sehol sem olvasuk, hogy vagy a' lovakban, vagy más barmokban kedve telett volna: ezen jószágait mindég úgy nézte, mint a' tanulásra, 's magának kipihenésére a' fáradságos munkák után szolgáló, 's meg kívántató csendességet, 's magánosságot; azért nem csuda, hogy hanyatló életének napjaiban örömei közé számolja a' külömbféle könyvekből serdült gyönyörködtetést: valamint azt sem lehet csudálni, hogy a' kilenczedik levélben tudtára adja Atticusnak: könyveidet senkinek ne add, ne-

b) Bibliothecam tuam, cave, cuiquam despondeas, quamvis aerem amatorem inveneris. Nam ego omnes meos vindemiolas eo reservo, ut illud subsidium senectutis parem. Lib. I. ep. 8. Ad Attio

kem, mint magad is irod, fenn tartsd azokat; mert azoknak kívánságától égek (c).

Ugyan azon könyvben a' tizenhetedik levélben új bizonyosságát nyilatkoztatja ki annak melly buzgó szerzője, kedvellője, s becsülője volt legyen a' tudományos írásoknak; mert e' képen szóllott: L. Papirius Pétus nekem könyveket ajándékozott, iparkodjál, 's azon légy, hogy még csak egy kis darabocská se veszzen el azokból: én pedig minden nap, mikor csak törvényes foglalatoskodásim azt engedik, ezen könyveknek olvasásában töltöm kedvemet, 's magamat vigasztalom (d). Nem pompának tehát, és nem a' fényűzés kedvéért vásárolta, hanem mint szája vallása, azért, hogy azokból tanuljon, és elméjének ezen új gazdagságit is a' köz jónak fen tartására, városa, 's nemzete' hírének öregbítésére, a' hazai nagyságnak terjesztésére fordíthassa. Így iparkodik a' munkás hazafi, így gondolkodik a' nemzeti becsületnek érzője, 's gyarapítója. Így cselekszik a' halhatatlanságnak eljegyzett dicsőséges fő. Tanul, olvas, ír, dolgozik, és a' fondor irigységből támasztott gyűlölséget, vagy jelen, vagy képzelt, és jövőendő örö-

a) *Libros vero tuos, cave, cuiquam tradas, nobis eos, quemadmodum scribis, conserva; summum me eorum studium tenet. Lib. 1. ep. 9. Ad Attic.*

b) *L. Papirius Paetus mihi libros donavit, enitere, ut Scheda nequa depereat — ego autem quotidie magis, quod mihi de forensi labore temporis datur, in his Studiis conquiesco: per mihi, per inquam gratum feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in his rebus quas me valde velle, arbitraris Lib. 1. epist. 17. Ad Attic.*

mökökel eltelvén, vagy nem érzi, vagy enyhíti, 's elfelejti.

De még sem távozhatom el a' felvett, 's eddig dicsért könyv szeretés példányától. Engedjétek meg érdemes Hallgatóim, hadd ragaszkodjak még ezt az egyet Cicerónak könyvszeretését nyilvánosító bizonyosság tételeihez Quintus testvéréhez írott harmadik könyvnek negyedik leveléből: A' görög könyvekből álló könyvtáróban lévő fogyatkozást helyrehozni, a' könyveket kicserélni, latányokat szerezeni igyekezzel; ezt igen akarom; mert én is azokat használni kívánom (e). Sehol sem olvashatni, hogy a' barmokról ugy szorgalmaskodott volna, mint azok cselekesznek, kik legnagyobb gazdagságok mellett is nem csak soha egy könyvet sem vesznek; de még a' könyvszerű portékák' vevőit is becsmérezi, semmi gyönyörűséget, 's hasznót azokból méríteni nem tudván. Mind az által Cicero nem vetette meg sem a' gazdagságot, sem a' pénzt, sem a' marhákat: de az észt, és az elmei műveket azoknak mindég elejekbe tette ő, ki a' hátra, és utánunk élendő maradékoknak szinte ugy oktatójok, mesterök, és tanács adójok marad, valamint azoknak tanítójok volt, kik mi előttünk élén, tőle kölcsönözték azt, a' mit hazájok' boldogságára szenteltek, ajándékoztak, és e' végre forró iparkodással meg-

o) De bibliotheca tua graeca supplenda, libris commutandis, latinis comparandis, valde velim ista confici, praesertim cum ad meum quoque usum spectent. Ad Quintum fratrem Lib. 3. epist. 4.

tanultak. Nem vetette meg, mondám, a' pénzt, nem kárhoztatta a' gazdagulás' kívánságát : de ezeket úgy hagyta helybè, hogy egyszersmind kitéssék, hogy a' könyvek egyéb földi javaknál valami felsőbb nemű beccsel tündököljenek.

Közönségesen igaznak tartatik az, hogy akármelly messze terjedett legyen bár az emlékezet hathatósága ; azért az írást semmiképen sem teszi feleslegessé. Olly' messze terjedett, tudni illik, az emberi esméreteknek kerülete, hogy a' legjobb emlékezettel se mehetni csak egy tudományban is nagyra az írás' használása nélkül : az e' féle írások pedig könyveknek neveztetnek, tehát ismét azoknak, drága, 's beccses voltak megismerésük. Mert mái nap még a' tapasztalगतó sem mehet olvasás nélkül nagyra részszerint a' természet', és a' történetek esméretére nézve, mivel csak ugyan senki sem láthat maga mindent, se mindenütt, se mindenkor nem élhet ; részszerént a' már feltalált igazságokra, és tudományokra nézve, senki sem találhat magától, senki meg nem tudhat magától annyit, a' mennyi már feltaláltatott, és tudva vagyon, sem azokat szaporábban magáévá nem teheti, mint sem az olvasás által. Nyilvánágos tehát, hogy a' könyvek az emberi kimíveltetésnek leghathatósabb, és legszükségesebb eszközei. A' kimivelt ember tehát legnagyobb részént a' könyvek' segedelmével leszen avvá, a' mi vagy most, vagy jövendőben leszen. Micsodás pedig a' ki mivelt ember ? Ezt azoknak szavaik-

kal kívánom leábrázolni, kik azt mélyebb vizsgálások után lefestették. Halljunk tehát egy nevezetes Antropologust (f), kinél így rajzoltatják a' ki mivelt ember: Minden rá esett benyomatot olly erősen elfogad ő, a' melly erősen rá hat, és próbára vonja, a' mennyire lehet, ha vallyon, méltó e' figyelmetességére, és mineműre. Rajta van, hogy annak minden állapotit, és vonzatjait, mellyekben azt egyéb esmérетиhez képest leli, ki kémlelje, 's erre nézve becséről ítéletet tehessen. Képei tiszták mint az ég dallest nap; emlékezete könnyen, hamar, bőven, és külömbfélékép' feljegyzi azt, a' mi rábizatott; hiven megtartja a' magába vetteket, hiven vissza is adja, mihelyt csak szükség van rájuk. Képzélése eleven és távol van minden erőszakoskodástól; azokat, mellyekkel megesmérkedett, természetesen előterjeszti. Képzelődésének festéke életadó, ecsetje mindig az ész szoros figyelme alatt munkálkodik. A' képeit, és érzeményeit világosságra, és nyilvánóságra hozni, és valóságos értelmekké alkotni serénykedik. Az esméret, és igazság az a' cél, mellyre minduntalan tör; éhezi, szomjuhozza a' többről több belátásokat, és maga', 's mások' tökéletesítésére fordítja; minden lépését, mellyet az igazságok' tartományában tézen, nyereségnek tartja; ezen kincsért él, hal, fösvénykedik. Azért csak a' megesmért természetben való

f) F. T. Fejér György. Az ember kimiveltetése. I. Rész, Pesten 1809.

gyönyörködésben, és az öszve illesztetett értelmeknek bélátásában leli boldogságát. A' gondolkodás az ő mulatsága, a' megfontolás' késérője, mellyet else bocsát magától. Soha se itél, soha se végez a' csupa képek, és érzemények szerént. Esze melly világos, és ment minden előítélettől, úgy fénylik mint a' nap a' kék égen; gyorsan bélát, helyesen felveszen tulajdon látó pontjából vizsgál mindent: a' dolgok' belsejébe hat; a' rejtek, kis állapotokat, külömbségeket, hasonlatosságokat is felfedezi, és ha szükség, újdun új ösvényt tör, új utat nyit magának. Ébren van mindég, hogy az érzékenység soha erőt ne vehessen rajta, soha utána ne ragadozza; azért vigyáz magára, indulatinak, és vágyódásinak illendő helyt, és intézetet ad. Soha mértékletének (temperamentum) rabságába nem ejti magát, hanem azt maga alá hódítja, ő uralkodik testén, nem a' test ő rajta. Soha se felejtí el, hogy uraság a' sorsa; azért szüntelen vitézkedik drága jussai mellett. Nem rejtezkedik olly kívánság' kebelében, mellyet az egész világnak nem volna szabad tudni; akarátja csak a' jóra határaztatott; a' jó cselekedet fő dolga; úgy teszi neki, menyégben van, ha másoknak örömet szerezhet. Az igazság, virtus, és szeretet az ő barátjai, kiknek társaságában találni őtet mindég. Ő a' szépnek is barátja, azt nyomozza mindenütt, s. valamint benne tökéletes öszve egyezés uralkodik, úgy azon van, hogy magán kívül is mindenütt a' különbféleket öszve egyeztesse. Valamihez hozzá fog, a' kön-

nyebb felén ragadja azt: ki nem fárad egy könnyen, az akadályokon erőt tud venni, egy ereje sem taláztatik le kötve, egy sincs elcsavarva benne, ereji szakadatlanul erőlködnek, még se csüggednek el. E' világot paradicsommá változtatja, 's hálákkodik szive hevényében Teremtőjének, hogy lakosává rendelte. Ime ilyen a' kimivelt ember! Illyen nemes tulajdonságokat köszönhetni a' könyveknek főképen, mellyeknek olvasásával a' lelki tehetségek illy magasra felkapnak.

Illyen tehetségeket tulajdonítanak minden régi, és újabb tudósok a' görög Szokrátesnek, kinek tudományát, és ártatlanságát egyaránt csudálják, és magasztalják. Illyen lelki tökéletességei voltak Márkus Aureliusnak, mellyekkel ő a' Császárságra is méltónak ítéltetett, és fel is emeltetett. Voltak mindég, és vannak is illy nagy lelkű emberek, kik, ha megkérdeztetnének, miképen jutottak az e'féle nevöket örökösítő jeles tulajdonságokra, önként megvallanák, hogy ezen nagyságra a' könyvek segedelmével emelkedtek fel. O melly boldog haza az, mellyben illy nagy lelkű hazafiak formálódnak! mert lehet azt vallani rólok, hogy ők az emberi nemzétnek szerencséji; mert az ő munkájok minden polczon, mellyet bétöltenek, áldás. Ezek azok, kiktől a' legfontosabb, 's boldogítóbb próbatételek telnek; ők emelik amaz emlékeztető oszlopokat magoknak, mellyeken a' késő onokaság is csudálkozik. Ime mire juthat az ember, ki ta-
nó-

nulással 's könyv olvasással eszét élesíti, szívét, 's lelkét kiképzí, 's sikározza.

Ezeken kívül, mellyeket eddig mondtuk, igaz az is: hogy a' könyvek intik meg a' jó barátokat, midőn ezek egymásnak szemére vetni semmit nem merészlenek; a' könyvek intik meg a' Királyokat, midőn azt cselekedni a' tanácsadók nem bátorkodnak (g). A' könyvek dicséretére czélozott Plinius, midőn azt mondotta: Minden jó hazafinak azon kell lennie, hogy holta után is a' köz jónak használhasson (h). Mert legkönnyebben a' könyvek által használhatni leg többeknek a' halál után. Ide arányzott Tacitus ezen mondással: A' tudomány többet téssen a' köz jónak fentartására, mint a' pénz (i). Ide tekintett Alphonse Hivály, midőn a' kinyitott, és kitárott

g) In libris multa reperiuntur, quorum amici reges veneratione admonere. Volater. Lib. 12.

h) Optimum quemque niti decet, ut post se quoque republicae prosit. Plinius.

i) Virtute, quam pecunia, melius stat respublica. Tacitus.

könyvet czimerül vette magának (k). E'képen mind Cicerónak bizonyság tételei, mind a' kimívelendő embernek tulajdonságai megemértethetik velünk, és bennünket bizonyossokká tesznek, mennyire kellessék becsülnünk, és kedvellenünk akár minemű írásbeli jószágunkat.

k) Alphonsus rex librum, et eum quidem apertum, pro insigni gestavit. Panormit. Lib. 12.

Österreichische Nationalbibliothek

